

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Економічний факультет

ПОГОДЖЕНО
Декан економічного факультету

_____ **Андрій МУЗИЧЕНКО**
(підпис)

“ ____ ” листопада 2025 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри фінансів

_____ **Наталія ШВЕЦЬ**
(підпис)

“ ____ ” листопада 2025 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему **Банківське кредитування бізнесу в аграрній сфері**

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітня програма «Фінанси і кредит»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

Кандидат педагогічних наук, доцент _____ **Лідія АВРАМЧУК**
(підпис)

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Доктор економічних наук, професор _____ **Наталія ШВЕЦЬ**
(підпис)

Виконав

_____ **Ілля ЧЕРЕДНІЧЕНКО**
(підпис)

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фінансів

Д.е.н., професор _____ Наталія ШВЕЦЬ
(підпис)

“ _____ ” _____ 2024 року

З А В Д А Н Н Я

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧУ
Чередніченку Іллі Івановичу

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітня програма «Фінанси і кредит»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи Банківське кредитування бізнесу в аграрній сфері

затверджена наказом від “16” жовтня 2024 р. № 1854 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру 20.11.2025

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: статистичні дані банківського сектору країни, звітні дані АТ «Райфайзен Банк», законодавча та нормативна база.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні основи банківського кредитування.
2. Оцінка процесу банківського кредитування в Україні.
3. Удосконалення системи банківського кредитування в Україні в аграрній сфері.

Перелік графічного матеріалу (за потреби) _____

Дата видачі завдання “ _____ ” _____ 2024 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи _____ Наталія ШВЕЦЬ
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____ Ілля ЧЕРЕДНІЧЕНКО

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ	8
1.1. Роль банківських установ у розвитку економіки країни, зокрема аграрного сектору	8
1.2. Суть кредитування як основного виду активних операцій банків	16
1.3. Джерела формування кредитних ресурсів банків	28
Висновок до 1-го розділу	34
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ПРОЦЕСУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	36
2.1. Фінансово-економічна характеристика діяльності АТ «"Райффайзен Банк»	36
2.2. Оцінка кредитної діяльності банку, в тому числі в аграрній сфері.....	43
Висновок до 2-го розділу	47
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ.....	50
3.1. Екологічна та соціальна оцінка кредитних проєктів аграрної сфери	50
3.2. Перспективи та основні напрями вдосконалення кредитної діяльності банків України в аграрному секторі	57
Висновок до 3-го розділу	61
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66

ВСТУП

Банківський кредит є ключовим інструментом трансформації грошового капіталу в позичковий, що сприяє формуванню відносин між кредиторами та позичальниками. Він забезпечує акумуляцію вільних коштів підприємств, приватного сектора та держави, перетворюючи їх на позичковий капітал, який надається за плату в тимчасове користування.

В ринковій економіці кредит відіграє вирішальну роль як еластичний механізм перерозподілу капіталу між галузями та згладжування норми прибутку, що дозволяє подолати обмеженість індивідуального капіталу. Крім того, кредит є необхідним інструментом для підтримки безперервності кругообігу фондів діючих підприємств та обслуговування процесу реалізації товарів, що особливо актуально в контексті становлення ринкових відносин в Україні.

Без кредитної підтримки неможливо забезпечити швидке та цивілізоване становлення фермерських господарств, підприємств малого бізнесу та впровадження інших видів підприємницької діяльності як на національному ринку, так і в зовнішньоекономічному просторі.

Держава може ефективно використовувати кредит для стимулювання капітальних вкладень, житлового будівництва, підтримки експорту товарів та розвитку окремих регіонів.

Виходячи з вищевикладеного, тема банківського кредитування бізнесу в аграрній сфері економіки є надзвичайно актуальною та виправдовує обраний напрямок дослідження кваліфікаційної роботи.

Мета та завдання роботи. Мета даної кваліфікаційної роботи полягає у всебічному дослідженні теоретичних та практичних аспектів надання банками України кредитів в аграрному секторі економіки, з метою розробки рекомендацій щодо вдосконалення кредитної діяльності в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- Здійснити комплексне дослідження фундаментальних принципів кредитування банківськими установами.

- Проаналізувати практику надання кредитів, в тому числі в аграрній сфері України на прикладі АТ «Райффайзен Банк Аваль».

- Визначити існуючі проблеми та сформулювати конкретні пропозиції щодо удосконалення теорії та практики проведення кредитних операцій вітчизняними банками, в тому числі в аграрному секторі економіки.

Об'єкт і предмет дослідження. Кваліфікаційна магістерська робота присвячена дослідженню процесу банківського кредитування в умовах ринкової економіки. Об'єктом дослідження є сам процес банківського кредитування. Предметом дослідження виступають як теоретичні, так і практичні аспекти цього процесу, проілюстровані на прикладі діяльності Акціонерного Товариства "Райффайзен Банк Аваль".

Методологічна та інформаційна основа дослідження. Методологічна основа роботи спирається на:

- наукову та періодичну літературу з питань банківської справи;
- інструктивні та законодавчі документи, що регламентують діяльність банків;
- практичні матеріали, отримані з електронних ресурсів українських банківських установ України.

Структура кваліфікаційної магістерської роботи включає вступ, три розділи, висновки, список використаної літератури, додатки.

Перший розділ присвячений аналізу сутності та значення банківських установ в економічній системі. В ньому висвітлюється необхідність банківського кредиту як важливого інструменту фінансової підтримки, розглядаються його різноманітні форми та види. Також детально досліджуються функції банківського кредиту та його роль у процесі розширеного відтворення, в тому числі в аграрному секторі економіки.

Другий розділ цього дослідження присвячений аналізу джерел формування кредитних ресурсів та механізмів організації процесу кредитування на прикладі АТ «Райффайзен Банк Аваль».

У даній частині детально вивчається кредитно-інвестиційна діяльність банку, проводяться аналітичні дослідження показників кредитоспроможності клієнтів. Також розглядаються заходи, що вживаються банком для забезпечення повернення кредитних коштів та мінімізації ризиків неповернення. Досліджується також процес погашення кредитів та його вплив на фінансові результати діяльності банку.

Третій розділ зосереджується на вивченні та оцінці заходів, спрямованих на підвищення ефективності та доступності банківського кредитування в Україні, в тому числі в аграрній сфері.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

1.1. Роль банківських установ у розвитку економіки країни, зокрема аграрного сектору

Банківська система є невід'ємною та визначальною складовою ринкової економіки. Історично розвиток банківської сфери тісно переплітався з розвитком товарного виробництва, що сприяло підвищенню загальної ефективності виробництва та зростанню продуктивності праці.

Сьогодні, в умовах розвинених товарних та фінансових ринків, структура банківської системи значно ускладнилася, з'явилися нові види фінансових установ, інструменти кредитування та методи обслуговування клієнтів.

Значення банківської системи в сучасній економіці є надзвичайно високим. Зміни в цій сфері неодмінно впливають на всю економіку країни. Правильна організація банківської системи є ключовим фактором для стабільного функціонування господарства.

Комерційні банки, як фінансові посередники, приваблюють капітал та грошові засоби, що вивільняються в процесі господарської діяльності, та надають їх іншим агентам, які потребують додаткового ресурсного капіталу. Сучасні банки пропонують широкий спектр фінансових продуктів та послуг, забезпечуючи ефективне функціонування економіки.

В Україні комерційні банки стали центром грошово-кредитної системи, акумулюючи вклади державних установ, ділових кіл та приватних осіб. Через позичкові та інвестиційні операції банки надають свої фонди всім позичальникам, сприяючи руху товарів та послуг від виробників до споживачів.

Отже, національна система комерційних банків України виконує важливу роль у функціонуванні економіки. Вивчення ролі банків в сучасній економіці України є надзвичайно актуальним завданням.

Питання про походження банківських установ залишається предметом суперечок в економічній літературі. Не існує єдиної думки щодо їхньої справжньої природи та початкового функціонування.

Деякі дослідники стверджують, що банки виникли не на ранніх стадіях розвитку товарно-грошових відносин, а значно пізніше. Вони вважають, що необхідність у таких установах виникла лише тоді, коли грошовий обіг став надто складним та потребував регулювання, а також широкого розповсюдження кредитних операцій. Згідно з цією позицією, банки з'явилися як інструмент підтримки капіталістичних підприємств на стадії розвитку мануфактурного виробництва.

Інші автори, навпаки, відносять виникнення банків до більш ранніх періодів – античного та феодального господарства. Вони аргументують це тим, що саме тоді виникла потреба в посередниках для здійснення платежів.

Таким чином, хронологічні рамки появи банківських установ охоплюють майже дві тисячі років.

Сучасні комерційні банки в країнах з розвинутою ринковою економікою виконують широкий спектр операцій на фінансовому ринку, демонструючи їхню важливу та багатогранну роль в економічній системі. За деякими оцінками, комерційні банки європейських країн виконують понад 100 видів операцій з обслуговування клієнтури, банки США — понад 150, а фінансово-кредитні установи Японії — близько 300 видів [28, с.60]. Різноманітність операцій, які здійснюють комерційні банки, значно ускладнює їхнє розуміння. Це зумовлює існування різних підходів до визначення сутності цих банківських установ.

Серед різних інтерпретацій ролі комерційних банків в економіці досить поширеним є визначення їх як складових частин кредитно-фінансової системи, яким відсутнє право випуску власної грошової емісії [10, с.10]. Таке розуміння, однак більше вказує на головну відмінність комерційних банків від центрального банку, ніж подає справді ґрунтовне визначення суті комерційного банку. Ще більш загальним, а тому й менш прийнятним є тлумачення комерційних банків як усіх кредитних установ, крім центрального банку. У даному контексті не

враховується суттєва відмінність між комерційними банками та спеціалізованими кредитними та фінансовими установами, які функціонуватимуть як ключові учасники кредитно-фінансової системи.

Більш точним є визначення комерційного банку як інституції чи підприємства, яке здійснює певні операції та надає специфічні послуги. Наприклад, комерційний банк може розглядатись як установа, яка надає кредити суб'єктам господарської діяльності та фізичним особам, а також виконує їх розрахунково-грошове обслуговування [8, с.44]. Або комерційний банк — це організація, створена для залучення грошових коштів і розміщення їх від свого імені на умовах поверненості, платності і строковості. Незважаючи на свою логічну основу, визначення, які ґрунтуються на такому принципі, мають недолік – відсутність узгодженого підходу до виявлення чіткого переліку операцій, що здійснює комерційний банк.

Визначення сутності комерційного банку в юридичному контексті базується на переліку дозволених операцій, встановленому законодавством відповідної держави. До таких операцій, згідно чинного нормативного регулювання, зазвичай належать виключно банківські послуги: приймання депозитів, надання кредитів різноманітних видів, здійснення операцій з цінними паперами, проведення безготівкових розрахунків та касове обслуговування. Законодавством США, наприклад, комерційними банками визнаються установи, що: 1) приймають вклади, які вкладник має право вилучити на вимогу; 2) надають комерційні позики [11, с.35]. Відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність", банк є юридичною особою, яка має ліцензію Національного банку України на здійснення комплексу операцій. Ці операції включають:

- приймання вкладів: банк може приймати грошові кошти як від фізичних, так і від юридичних осіб.

- розміщення коштів: банк має право розміщувати прийняті вклади від свого імені, на умовах, які він сам визначає, та під власний ризик.

- обслуговування рахунків: банк може відкривати та вести банківські рахунки для фізичних та юридичних осіб [1].

Комерційний банк, як ключовий елемент економічної системи, виконує ряд важливих функцій, які визначають його сутність:

по-перше, посередництво в кредитуванні. Банки діють як фінансові посередники, приймаючи депозити від вкладників з тимчасово вільними коштами та надаючи їх позичальникам, які потребують додаткового капіталу для ведення своєї діяльності;

по-друге, посередництво в розрахунках. Комерційні банки забезпечують безперебійне функціонування безготівкових платежів, надаючи свої рахунки для розміщення коштів підприємствами, організаціями та населенням;

по-третє, випуск кредитних засобів обігу. Це означає, що банки створюють нові грошові засоби шляхом надання кредитів, що стимулює економічне зростання.

Реалізація цих трьох ключових функцій відрізняє комерційні банки від інших інститутів кредитної системи. В результаті посередництва в кредитуванні вкладники отримують дохід у вигляді процентів за розміщення своїх коштів на депозитах, позичальники - доступ до необхідного капіталу для розвитку свого бізнесу, що сприяє прискоренню обороту капіталів, зниженню витрат виробництва та зростанню прибутків. Комерційні банки отримують дохід у вигляді маржі – різниці між ставками позичкових і депозитних процентів.

Посередництво в розрахунках є вирішальним для стабільної та динамічної економіки. Безготівкові платежі, що здійснюються через банківські рахунки, забезпечують безперервність господарських операцій та ефективне функціонування всіх секторів економіки.

Комерційні банки відіграють вирішальну роль у сприянні економічному зростанню, інноваціям та стабільності країни. Одна з найважливіших їх функцій полягає в здатності створювати додаткові засоби платежу шляхом депозитної емісії. Цей процес здійснюється за допомогою позичкових та розрахункових операцій і відрізняє комерційні банки від інших інститутів кредитної системи.

Важливо зазначити, що випуск готівки є прерогативою лише центрального банку. Правильне регулювання депозитної емісії комерційними банками сприяє забезпеченню гнучкості грошового обігу та підтримці стійких темпів економічного зростання. Отже, комерційний банк доцільно визначити як інститут кредитної системи, що є посередником у кредиті, розрахунках і випускає кредитні засоби обігу [28, с.61]. У визначенні окреслено три первинні функції комерційного банку. Вони охоплюють фундаментальні аспекти банківської діяльності:

1. Акумуляція тимчасово вільних фінансових ресурсів.
2. Надання кредитів на платній та поверненій основі.
3. Розрахунково-касове обслуговування клієнтів, включаючи депозитну емісію, яка базується на кредитних та розрахункових операціях банку. Ці функції тісно інтегровані та дозволяють комерційному банку діяти як інститут, що емітує платіжні засоби для забезпечення функціонування всього циклу капіталу в процесі виробництва та обігу товарів.

Необхідно підкреслити, що окремі з цих функцій можуть виконуватися і іншими суб'єктами кредитно-фінансової системи. Наприклад, спеціалізовані кредитні установи також приймають вклади та видають позики, а поштові відділення здійснюють деякі види розрахунків. Однак лише комерційні банки в повному обсязі виконують всі три функції, що визначає їхнє унікальне місце та роль у системі фінансових відносин.

Важливою особливістю діяльності комерційних банків є здатність створювати додаткові платіжні засоби за рахунок кредитування шляхом збільшення залишків на поточних рахунках клієнтів. Інші інститути кредитно-фінансової системи, крім Національного банку України, не мають права використовувати емітовані кошти як джерело кредитних ресурсів. При цьому, комерційні банки не мають права самостійно емітувати готівкові грошові кошти - це є виключною прерогативою Національного банку України. Крім наведених вище базових функцій, комерційні банки в Україні, відповідно до законодавства, зокрема Закону "Про банки і банківську діяльність", можуть виконувати

широкий спектр додаткових банківських операцій. Право на здійснення таких операцій надається на підставі отримання банківської ліцензії [1], наприклад:

- 1) приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб;
- 2) відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них;
- 3) розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик;
- 4) операції з валютними цінностями;
- 5) емісію власних цінних паперів;
- 6) організацію купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів;
- 7) здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені;
- 8) надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;
- 9) придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг);
- 10) лізинг;
- 11) послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів для зберігання цінностей та документів;
- 12) випуск, купівлю, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів;
- 13) випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток;
- 14) надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій.

У разі одержання письмового дозволу Національного банку України, банки мають можливість здійснювати такі операції:

- 1) здійснення інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб;

- 2) здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї;
- 3) перевезення валютних цінностей та інкасацію коштів;
- 4) операції за дорученням клієнтів або від свого імені:
  - з інструментами грошового ринку;
  - з інструментами, що базуються на обмінних курсах та відсотках;
  - з фінансовими ф'ючерсами та опціонами;
- 5) довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами;
- 6) депозитарну діяльність і діяльність з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

Сутність діяльності комерційного банку визначається його орієнтацією на певні сектори ринку та потреби клієнтських груп. Відтак, банки відрізняються від спеціалізованих кредитних та фінансових інститутів універсальністю наданих послуг. Специфіка діяльності банківських установ полягає в тому, що їх продуктом є як надання різноманітних послуг (активних, пасивних та комісійно-посередницьких операцій), так і створення безготівкових платіжних засобів. Останні, в значній мірі, є результатом здійснення тих же операцій. (рис. 1.1).

Безготівкові платіжні засоби формуються банківською системою в процесі депозитної емісії, яка базується на наданні кредитів клієнтам та здійсненні розрахунків. Цей механізм сприяє динамічному розширенню грошової маси в економіці. Збільшення попиту на банківські кредити призводить до зростання обсягу емітованих грошей, тоді як його зниження зумовлює скорочення грошової маси. Таким чином, здатність банківської системи генерувати гроші відіграє ключову роль у функціонуванні

економіки.

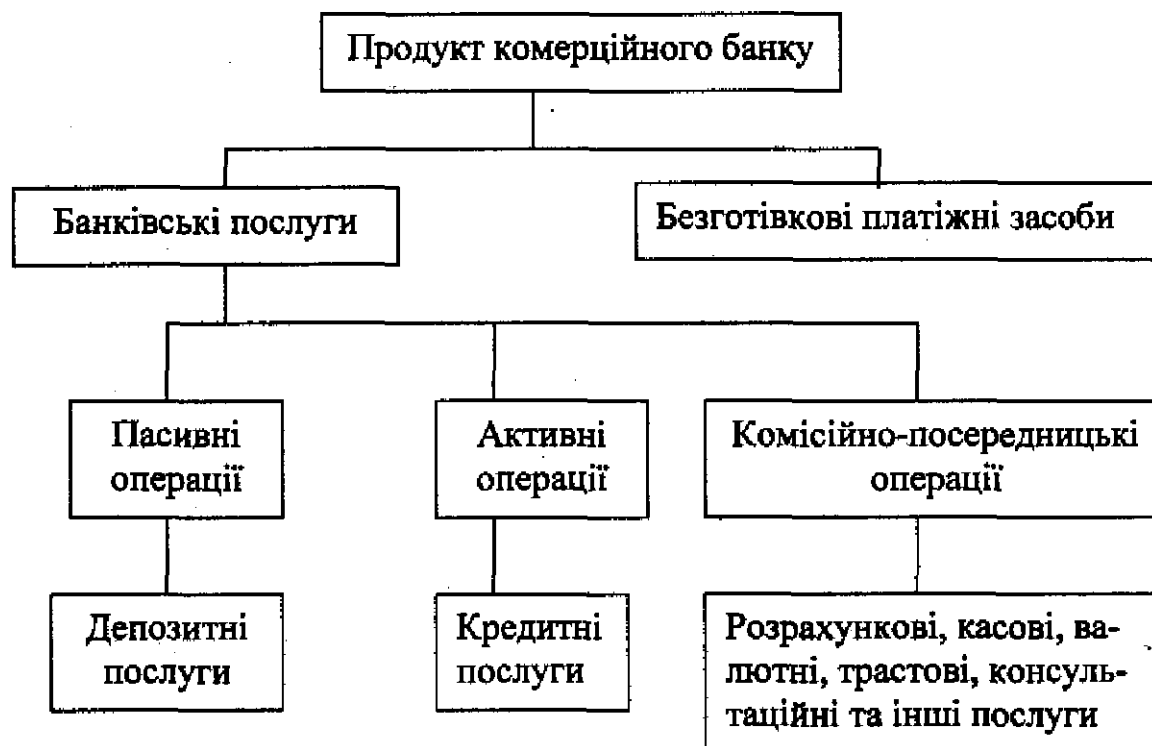

Рис. 1.1. Склад банківського продукту

Друга складова банківського продукту включає широкий спектр послуг, таких як депозитні, кредитні, розрахункові, касові, інвестиційні, трастові, валютні та консультаційні.

Банки здійснюють пасивні операції, спрямовані на залучення тимчасово вільних коштів населення та підприємств для формування власних ресурсів. За допомогою активних операцій банки розміщують сформовані ресурси з метою отримання прибутку. До комісійно-посередницьких операцій належать послуги, що надаються банками за дорученням клієнтів та оплачуються відповідною винагородою.

Сучасні тенденції розвитку банківської справи, зокрема розширення застосування новітніх технологій та зростання конкуренції на фінансових ринках, стимулюють пошук нових видів банківських продуктів. Це призводить до розширення кола банківських операцій та збільшення їхнього загального обсягу.

Незважаючи на різноманітність банківських послуг, всі вони можна класифікувати як пасивні, активні або комісійно-посередницькі. Діяльність банків має вирішальне значення для розвитку економіки. Надання депозитних послуг сприяє акумуляції тимчасово вільних коштів та їхньому перетворенню на капітал, що стимулює інвестиційну діяльність та економічне зростання. Кредитування підприємств є необхідною умовою розширеного відтворення, а споживчі кредити збільшують платоспроможний попит. Організація та проведення банками розрахунків забезпечують безперебійність товарообігу та ефективне перетікання капіталів в економіці.

В цілому, банківські послуги створюють сприятливі умови для підприємницької діяльності в різних секторах економіки, зокрема в аграрному секторі та сприяють підвищенню життєвого рівня населення.

1.2. Суть кредитування як основного виду активних операцій банків

На сучасному етапі розвитку економіки банківський кредит відіграє ключову роль у стимулюванні інвестиційної діяльності підприємств усіх форм власності та галузей, в тому числі і в аграрному секторі. Незважаючи на те, що економічні кризи негативно вплинули на фінансову стабільність вітчизняних підприємств і зменшили кількість кредитоспроможних позичальників (що призвело до зниження прибутковості банківських операцій), кредитні операції залишаються основним видом активних операцій комерційних банків, у які інвестується більша частина залучених ресурсів.

Кредит, що походить від латинського слова "creditum" (позика, борг), є однією з найскладніших економічних категорій. Його необхідність об'єктивно обумовлена як станом та розвитком товарно-грошових відносин, так і специфікою його прояву – поворотним рухом вартості.

Оскільки надання кредиту є специфічною, відокремленою формою грошових відносин, воно має власні особливості. Ці особливості пов'язані з обслуговуванням процесу розширеного відтворення та забезпеченням його безперервності. Основою функціонування кредитних відносин є тимчасове вивільнення грошових коштів та поява тимчасової потреби в них.

Об'єктивні розбіжності між фактичною потребою суб'єктів господарювання у фінансуванні та наявністю вільних ресурсів (надлишком чи дефіцитом) зумовлені численними чинниками. До них належать: капіталомісткість виробничої діяльності, сезонність виробництва, співвідношення між тривалістю виробництва та обігу продукції, коливання цін на неї, оборненість дебіторської заборгованості тощо.

У контексті вищезазначеного виникає можливість покриття тимчасового дефіциту коштів у одних суб'єктів господарювання за рахунок тимчасового надлишку коштів в інших. Реалізація такої можливості потребує створення відповідних економіко-правових умов.

З одного боку, природа кредитних відносин передбачає майнову відповідальність сторін за виконання взятих на себе зобов'язань. З іншого, для виникнення таких відносин необхідна згода обох сторін – кредитора та позичальника, щодо ключових параметрів угоди.

Важливим є узгодження таких аспектів, як забезпечення кредиту, строк його погашення, рівень процентної ставки, наявність альтернативних варіантів фінансування та розміщення коштів. Надання кредитів є однією з основних функцій банківської діяльності. Воно спрямоване на фінансування як споживчих, так і інвестиційних потреб підприємств, громадян та державних структур. Ефективність реалізації банками своїх кредитних функцій має вирішальне значення для економічного розвитку регіонів, які вони обслуговують. Банківські кредити сприяють створенню нових підприємств, збільшенню кількості робочих місць та забезпеченню стабільності економіки в цих регіонах.

Потреба в кредитних відносинах впливає з об'єктивної невідповідності в часі між рухом матеріальних та грошових потоків під час виробництва суспільного продукту. У деяких галузях економіки відбувається звільнення коштів, тоді як в інших виникає потреба в них. Кредит слугує засобом для усунення такої невідповідності.

Виникнення потреби в кредиті зумовлене розбіжностями в обсязі та строках повернення капіталу, інвестованого у виробництво, а також необхідністю одночасного інвестування значних грошових коштів для розширення виробничих процесів. Зазвичай потребу в кредиті пов'язують із сезонністю виробництва. Наприклад, сільське господарство не може обійтися без використання кредитів.

Кредитування є основним видом активних операцій комерційних банків, які полягають у наданні клієнтам позичок. Саме кредитні операції становлять ключову сферу діяльності комерційного банку, приносячи йому значну частину прибутку.

В економічній літературі існує декілька визначень кредиту. Скажімо, у фінансово-кредитному словнику зазначено: "Кредит — це позичка в грошовій або товарній формі на умовах повернення, і, як правило, зі сплатою відсотків". [43, с.103]

Банківська енциклопедія містить опис інтерпретації кредиту з боку суб'єктів, які надають позички: "Кредит — це економічні відносини, які виникають між кредитором і позичальником з приводу одержання останнім позички в грошовій або товарній формі на умовах повернення в певний строк і, як правило, зі сплатою відсотків" [8, с.147].

Професор М.І. Савлук вважає : "Кредит — це економічні відносини між юридичними та фізичними особами і державою з приводу перерозподілу вартості на засадах повернення і, як правило, з виплатою відсотків" [36, с.128].

У нормативних актах Національного банку дається таке визначення банківського кредиту: "Кредит — позичковий капітал банку у грошовій формі, що

передається у тимчасове користування на умовах повернення, строковості, платності, забезпеченості та цільового характеру використання" [2].

Важливе значення для ефективної організації кредитних відносин між банками і клієнтами мають принципи банківського кредитування. Банківське кредитування здійснюється за такими принципами: поверненість, строковість, цільовий характер, забезпеченість та платність кредиту [2].

Принцип поверненості означає, що кредит має бути повернений позичальником банкові. Поверненість є тією особливістю, яка відрізняє кредит як економічну категорію від інших економічних категорій товарно-грошових відносин. Поверненість є невід'ємною рисою кредиту, його атрибутом, адже якщо позичка не повертається, втрачається економічний зміст кредиту.

Повернення та строковість кредитування зумовлені тим, що банки використовують для надання кредитів тимчасово вільні грошові кошти підприємств, установ та населення. Ці кошти не є власністю банку. Основна особливість цих ресурсів полягає в тому, що вони підлягають поверненню їхнім власникам, які внесли їх до банку на умовах строкових депозитів. Тому "золоте" банківське правило говорить, що величина і строки фінансових вимог банку повинні відповідати розмірам і строкам його зобов'язань. Порухення цього основного принципу призводить до банкрутства банку [13, с.243].

Принцип строковості повернення кредитних коштів передбачає обов'язкове повернення позики позичальником банку у чітко визначений кредитним договором термін. Дотримання цього принципу є ключовим для стабільної роботи банківської системи, оскільки саме повернені кредити слугують джерелом ресурсів для надання нових позик.

Кредитування цільового характеру передбачає спрямування позичкових коштів на фінансування конкретних господарських операцій, проектів чи заходів. Дотримання цього принципу є ключовим фактором своєчасного повернення кредиту. Оскільки лише успішна реалізація мети, на яку отримано кредит, може гарантувати наявність необхідних коштів для погашення боргу.

Принцип забезпеченості кредиту означає наявність у банку права для захисту своїх інтересів, недопущення збитків від неповернення боргу внаслідок неплатоспроможності позичальника [2]. Мета реалізації цього принципу полягає в мінімізації ризиків, пов'язаних з кредитною операцією. Забезпечення майнових інтересів кредитора має бути гарантоване на випадок невиконання позичальником своїх зобов'язань.

Вирішення питання забезпечення кредиту є залежним від типу кредитування та об'єкта позики. У випадку великої компанії, яка успішно функціонує протягом багатьох років, має стабільну та тривалу кредитну історію, займає провідні позиції на ринку та очолюється визнаними професіоналами, питання забезпечення кредиту потребує спрощеного підходу. Натомість, для малого підприємства, яке тільки-що зареєстроване і розпочинає свою діяльність, видача кредиту без вирішення питання забезпечення є недопустимою.

Суть принципу платності полягає в тому, що позичальник зобов'язаний повернути банку надану суму кредиту разом з виплатою відсотків за користування цими коштами. Механізм реалізації цього принципу – ставка банківського відсотка, яка фактично є ціною кредиту. Платність кредиту безпосередньо впливає на господарські розрахунки підприємців, стимулюючи їх до збільшення власних інвестицій та раціонального використання залучених коштів. Для банків, платність кредиту забезпечує покриття витрат, пов'язаних з виплатою відсотків за депозитні кошти, утримання персоналу та отримання прибутку для розширення ресурсної бази кредитування та фінансування власних потреб.

При встановленні умов кредитування, сучасні фінансові установи визначають розмір відсоткової ставки на основі комплексного аналізу низки факторів, зокрема, таких:

- облікова ставка Національного банку України;
- середня відсоткова ставка за міжбанківським кредитом, тобто за коштами, що купуються в інших комерційних банках для здійснення активних операцій даним комерційним банком;

- середня відсоткова ставка, яка сплачується банком за залучені на депозити кошти;
- ступінь ризику, яким обтяжений комерційний банк, залежно терміну, на який надається кредит, від виду й типу кредиту та від забезпечення;
- структура кредитних ресурсів банку (чим вищою є частка залучених коштів, тим дорожчим має бути кредит);
- попит на кредит (чим менший попит, тим дешевшим буде кредит);
- стабільність грошового обігу в країні (чим вищі темпи інфляції, тим дорожчою буде плата за кредит, тобто у банку зростає ступінь ризику втрати своїх ресурсів через знецінення грошей) [23, с.38].

Комплексне застосування принципів банківського кредитування на практиці сприяє врахуванню інтересів усіх учасників кредитних відносин: банку, позичальника та держави.

Комерційні банки надають клієнтам різноманітні види кредитів, класифікація яких може здійснюватися за різними критеріями. Лише системний підхід до визначення видів банківського кредиту дозволяє повною мірою охарактеризувати кредитні операції комерційних банків.

В залежності від строку використання кредити класифікуються на:

- короткострокові: надаються на строк до одного року, є найбільш поширеними в Україні.
- середньострокові: надаються на період від одного до трьох років.
- довгострокові: надаються на строк понад три роки (у деяких країнах, наприклад, США, довгостроковими є позики терміном понад вісім років).

Короткострокові кредити переважно використовуються для формування оборотного капіталу товаровиробників (підприємців). Вони сприяють поточній діяльності позичальника, а джерелом їх повернення є кошти, отримані від реалізації об'єкта (проекту), що був профінансований кредитом.

Використання довгострокового кредиту сприяє відтворенню основного капіталу та стимулює інвестиційну діяльність позичальника. Об'єктами такого кредитування є капітальні витрати, спрямовані на реконструкцію, модернізацію

та розширення існуючих основних фондів, будівництво нових об'єктів, приватизацію тощо.

Повернення довгострокового кредиту здійснюється за рахунок отриманого позичальником прибутку від реалізації профінансованих заходів, тобто завдяки їх економічному ефекту. Варто зазначити, що в Україні суттєвої різниці між середньостроковими та довгостроковими кредитами не робиться, на відміну від країн Заходу, де ці типи кредитів чітко розділені.

За строками повернення банківські кредити класифікуються на строкові (коротко-, середньо- та довгострокові), до запитання, прострочені та відстрочені (пролонговані).

Строкові позики надаються банком на певний термін, який визначений в кредитній угоді. Більшість банківських кредитів належать до категорії строкових.

Використання довгострокового кредиту сприяє відтворенню основного капіталу та стимулює інвестиційну діяльність позичальника. Об'єктами такого кредитування є капітальні витрати, спрямовані на реконструкцію, модернізацію та розширення існуючих основних фондів, будівництво нових об'єктів, приватизацію тощо.

Повернення довгострокового кредиту здійснюється за рахунок отриманого позичальником прибутку від реалізації профінансованих заходів, тобто завдяки їх економічному ефекту. Варто зазначити, що в Україні суттєвої різниці між середньостроковими та довгостроковими кредитами не робиться, на відміну від країн Заходу, де ці типи кредитів чітко розділені.

За строками повернення банківські кредити класифікуються на строкові (коротко-, середньо- та довгострокові), до запитання, прострочені та відстрочені (пролонговані).

Строкові позики надаються банком на певний термін, який визначений в кредитній угоді. Більшість банківських кредитів належать до категорії строкових.

В залежності від наявності та виду застави розрізняють два типи позик:

- забезпечені (ломбардні) позики, які надаються під заставу майна.
- незабезпечені (бланкові) кредити, які надаються без будь-якої застави.

Переважає більшість банківських кредитів видається під забезпечення, що є одним із ключових принципів банківського кредитування. Застава зобов'язань може бути представлена різноманітними формами, такими як:

- застава майна позичальника (вартість застави звичайно перевищує суму кредиту);
- гарантія або поручництво;
- перевідступлення на користь банку контрактів, вимог і рахунків позичальника до третьої особи; .
- договір страхування відповідальності позичальника за непогашений заборгованості по позичці;
- товаророзпоряджувальні документи (варант — складське свідоцтво, що підтверджує перебування товару на складі, залізнична накладна, коносамент — свідоцтво про прийом вантажу до морського перевезення тощо);
- цінні папери;
- поліси страхування життя;
- інші грошові вимоги позичальника до третьої особи [2].

Незабезпечені кредити, які в банківській практиці відомі як бланкові, надаються виключно на підставі зобов'язання позичальника щодо погашення позики. Ці кредити супроводжуються значними ризиками для банку і видаються лише за умови високого рівня довіри до позичальника, при цьому передбачається підвищений відсоток.

Банківські кредити класифікуються на дві категорії: стандартні та з підвищеним ризиком. В умовах економічної кризи в Україні закономірно зростає ризик кредитних операцій комерційних банків, і кредити з підвищеним ризиком стають домінуючими у кредитних портфелях.

В умовах ринкової економіки та економічної невизначеності будь-яка позика пов'язана з певною ймовірністю несплати відсотків або неповернення

основної суми через непередбачені обставини. З стратегічної точки зору для комерційних банків важливо збільшувати обсяги кредитних операцій, включаючи ті, які характеризуються підвищеним ризиком. Саме такі кредити, як правило, приносять більший дохід порівняно з мало ризиковими.

Відповідно до Положення НБУ "Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями" банківські позики поділяють на п'ять категорій якості: I – немає ризику або ризик мінімальний, II – помірний ризик, III – значний ризик, IV – високий ризик, V - реалізований ризик [7].

Залежно від способів надання, банківські кредити можна класифікувати на:

- одноразові кредити: Рішення про видачу приймається банком індивідуально для кожного запиту клієнта на підставі поданої заяви та супровідних документів;

- кредити за відкритою кредитною лінією: Договір передбачає згоду банку надавати позички протягом певного періоду (від кількох місяців до року) в межах встановленого ліміту. Клієнт може отримувати кошти в будь-який момент без додаткового оформлення кредитних документів, при цьому загальний залишок заборгованості не повинен перевищувати визначений ліміт;

- револьверні (автоматично поновлювані) кредити: Кредит надається в межах встановленого ліміту заборгованості, який може бути повністю або частково використаний і відновлюється після погашення раніше виданих коштів. Характерною рисою револьверного кредиту є багаторазове його поновлення в умовах тривалої співпраці між банком та клієнтом. Револьверні кредити часто надаються за умовами бланкової позики, наприклад, у вигляді кредитних карток для фізичних осіб;

- контокорентний кредит: цей вид кредиту надається клієнтам, які мають тривалі та стабільні відносини з банком і регулярно потребують банківського фінансування. Контокорентний кредит поєднує кредитне та розрахунково-касове

обслуговування на основі єдиного активно-пасивного рахунку, де щоденно відображаються всі платежі клієнта та надходження коштів.

В міжнародній банківській сфері надання кредитів здійснюється за різними схемами. Серед найпоширеніших – кредитна лінія, револьверний кредит, контокорентний рахунок та овердрафт.

Зазвичай надходження і виплати коштів клієнта не збігаються за часом. Це призводить до утворення дебетового або кредитового сальдо на поточному рахунку. Дебетове сальдо (овердрафт) свідчить про надання банком клієнту кредиту, тоді як кредитове сальдо означає наявність власних коштів клієнта на рахунку.

Контокорентний кредит призначений виключно для фінансування поточної діяльності та обігу підприємства і не може бути використаний для інвестиційного фінансування.

Плата за користування контокорентним кредитом є найвищою серед усіх видів банківських кредитів, оскільки цей кредит пов'язаний з підвищеними ризиками для банку. Разом з тим, він надзвичайно зручний для клієнта, оскільки надає йому можливість оперативно отримувати банківські кошти для покриття своїх зобов'язань.

Кожному клієнту банк встановлює ліміт кредитування за контокорентним рахунком, який обмежує максимальне дебетове сальдо, що може виникнути на певну дату. Зазвичай контокорентний кредит надається під забезпечення, але клієнтам з бездоганною репутацією він може бути наданий і без забезпечення – у вигляді бланкового кредиту.

Банківські кредити погашаються різними методами, залежно від умов кредитування:

1. Одноразовим платежем - метод передбачає повне повернення кредиту разом з відсотками після закінчення строку дії договору. Він найчастіше застосовується для короткострокових позичок, що покривають поточні виробничі потреби підприємств.

2. Періодичними внесками - метод передбачає поступове погашення кредиту шляхом регулярних платежів протягом визначеного строку. Він використовується переважно для довгострокових кредитів та кредитних ліній.

3. Відповідно до особливих умов, передбачених у кредитних угодах, деякі види кредитів, наприклад контокорентний кредит, овердрафт або кредити під заставу векселів, мають спеціальні умови повернення, які можуть відрізнятися від стандартних.

4. Достроково - кредит може бути погашений достроково як за вимогою кредитора, так і за заявою позичальника. Кредитор має право вимагати дострокового повернення кредиту у випадку порушення позичальником умов кредитного договору, наприклад, невиконання зобов'язань щодо цільового використання коштів, строковості або несвоєчасного надання звітності. Позичальник може самостійно вирішити достроково погасити кредит.

5. З регресією платежів - метод передбачає повернення кредиту, який був виданий під гарантію, поручительство або інше боргове зобов'язання третьої особи. У цьому випадку, якщо позичальник не може виконати своїх зобов'язань, відповідальність за погашення кредиту переходить до третьої особи, яка надала гарантію.

Банківські позички класифікуються за кількістю кредиторів на такі, як:

- односторонні: надаються одним банком.
- синдиковані (консорціальні): залучають декількох банків-кредиторів для спільного фінансування позики.
- паралельні: передбачають отримання позик від різних кредиторів, які не координують свої дії.

Найбільш поширеним типом банківських позичок є односторонні позики, надані одним банком.

Синдиковані позики надаються групою банків (консорціумом) під керівництвом одного банку-менеджера. Банк-менеджер збирає необхідні ресурси від інших банків-учасників консорціуму, укладає кредитну угоду з позичальником та надає йому позичку. Він також розподіляє процентний дохід

від кредитної операції між усіма банками-учасниками і отримує винагороду за свою роботу.

Паралельні позики, на відміну від синдікованих, передбачають участь декількох банків у наданні кредиту, але кожен банк оформляє кредит окремо на однакових умовах.

Крім того, позичальнику можуть бути надані кредити шляхом вексельного кредитування, факторингу та лізингових операцій.

Вексельне кредитування полягає у тому, що банк придбає вексель у векселедержателя до настання строку його платежу. За це банк сплачує векселедержателю певну суму, меншу за номінальну вартість векселя, а різницю між цією сумою та номінальною вартістю отримує після настання строку платежу. Ця різниця називається врахуванням або дисконтом.

Факторинг - це фінансовий інструмент, за яким клієнт передає банкові право на отримання оплати за наданими товарами чи послугами (рахунки-фактури) з наступним стягненням цієї дебіторської заборгованості банком.

У рамках факторингової угоди банк здійснює авансовий платіж клієнту у розмірі, визначеному умовами договору, від загальної суми боргових зобов'язань. Після отримання оплати від контрагентів клієнта за відповідними договорами, банк перераховує залишок коштів клієнту, врахувавши комісію за факторингове обслуговування. За користування кредитними ресурсами клієнт сплачує банку відсотки на суму отриманих факторингових платежів.

Лізинг - господарська операція фізичної чи юридичної особи (орендодавця), що передбачає надання основних фондів або землі у користування іншим фізичним чи юридичним особам (орендарям) під процент та на визначений строк [2]. Лізингові операції поділяються на два типи: фінансовий і оперативний лізинг.

Фінансовий лізинг передбачає придбання орендодавцем основних фондів за дорученням орендаря з наступним наданням їх у користування орендарю на строк, що не перевищує термін повної амортизації. За умовами договору, право

власності на ці активи після завершення лізингового періоду переходить до орендаря.

Оперативний лізинг характеризується передачею орендарю права користування основними фондами на строк, що не перевищує термін їхньої повної амортизації з обов'язковим поверненням цих активів власнику після закінчення строку дії лізингової угоди.

Крім того, банківські кредити класифікуються за різними критеріями. До них належать:

- джерело фінансування: внутрішні позики (в межах країни) та зовнішні позики (міжнародні);
- економічне призначення: пов'язані позички (з чітко визначеним об'єктом кредитування) і непов'язані позички (без зазначення об'єкта);
- вид процентної ставки: позички з фіксованою ставкою, позички з плаваючою ставкою та позички з мішаною ставкою.

Отже, як видно з наведеного, банківська практика пропонує широкий спектр різновидів кредитування. Вибір найпривабливішого варіанту залежить від індивідуальних потреб та обставин кожного клієнта. Для досягнення взаємовигідного результату банк та позичальник спільно визначають оптимальні умови кредитування, які детально закріплюються в кредитній угоді.

1.3. Джерела формування кредитних ресурсів банків

Основним чинником зміцнення ресурсної бази для кредитування є ефективне використання її джерел. Комерційному банку необхідно сформувати оптимальну структуру різних джерел фінансування, що забезпечить стабільність його ресурсної бази.

Важливо зазначити, що переважна більшість кредитних ресурсів комерційних банків формується шляхом залучення коштів від клієнтів, що відповідає принципам функціонування ринкової економіки. Найефективнішим

методом залучення коштів є залишки на розрахункових та поточних рахунках клієнтів.

Зважаючи на стабільність фінансової системи, слід врахувати, що не всі власні та залучені кошти банку доступні для кредитних операцій. Банки зобов'язані зберігати обов'язковий резерв ліквідності з метою забезпечення своєчасного повернення вкладникам їхніх коштів та підтримання довіри до фінансової установи. Для гарантування надійності банківської системи в усіх країнах використовуються різноманітні механізми, такі як резервні фонди та пряме/непряме страхування вкладів. Втрата вкладниками довіри до фінансової стійкості банку може призвести до масового вилучення коштів, що матиме негативні наслідки для економіки країни. Банківські установи мають право надавати кредити юридичним та фізичним особам лише за умови наявності необхідних кредитних ресурсів, сформованих в результаті їхньої господарської діяльності. Кредитні ресурси — кошти, що є у розпорядженні банків і використовуються ними для кредитних операцій. [1]

Банківські кредитні ресурси формуються переважно за рахунок власних та залучених коштів. Власні ресурси банку складаються з коштів статутного, резервного, страхового та інших фондів. Вони утворюються як результат діяльності банку, зокрема, за рахунок отриманого прибутку, який не був розподілений протягом року. Залучені ресурси охоплюють кошти клієнтів на поточних рахунках; депозити юридичних та фізичних осіб; залишки на кореспондентських рахунках; кошти, отримані з міжбанківського ринку (міжбанківський кредит); кошти від продажу цінних паперів тощо.

Одним із вирішальних чинників зміцнення ресурсної бази банківського кредитування є раціональна оптимізація її джерел. Фінансова установа повинна прагнути до формування оптимальної структури джерел фінансування, аби забезпечити стабільність та достатність ресурсів.

Крім того, важливим є питання оптимізації структури кредитних ресурсів та інвестицій як за обсягами, так і за строками їх розміщення. Це дасть змогу банку мінімізувати ризики та максимізувати прибутковість своїх операцій. НБУ

рекомендує при аналізі балансового звіту комерційного банку використовувати коефіцієнт співвідношення позик і депозитів. Цей коефіцієнт характеризує здатність банку залучати депозити для підтримки своїх кредитних операцій та його можливість давати в кредит ці депозити. Вищий рівень цього співвідношення відображає більший елемент ризику: можуть мати місце менша ліквідність, негативні економічні умови внаслідок впливу депозитів. Навпаки низький рівень цього коефіцієнта відображає недостатні можливості кредитування або небажання банку брати на себе ризик при наданні позик [3].

Більшість коштів, які комерційні банки використовують для кредитування, надходять від вкладників у формі депозитів. Депозитом (вкладом) вважаються грошові кошти у національній та іноземній валюті, передані їхнім власником або іншою особою за його дорученням у готівковій або безготівковій формі на рахунок власника для зберігання на певних умовах [3]. Власник депозиту іменується депонентом. Депозитним може бути будь-який рахунок, відкритий клієнтові в банку, на якому зберігаються його грошові кошти.

Депозити класифікуються за такими критеріями:

- депозити до запитання (вклади): розміщуються на розрахунковому або поточному рахунку клієнта та використовуються для здійснення поточних розрахунків з контрагентами. Кошти можуть бути вилучені в будь-який момент за вимогою клієнта (готівкою, платіжним дорученням, оплатою чеків/векселів). Вклади з попереднім повідомленням банку про намір зняти кошти (термін повідомлення не перевищує одного місяця) також відносяться до цієї категорії;

- строкові депозити на визначений термін;
- ощадні внески населення;
- ощадні (депозитні) сертифікати.

Важливо зазначити, що депозити до запитання є нестабільними, оскільки банк не може гарантувати їхнє постійне перебування на рахунку. Це обмежує можливість використання таких коштів для позичкових та інвестиційних операцій. Тому власникам поточних рахунків зазвичай сплачується низький відсоток або взагалі не виплачуються відсотки.

Для залучення клієнтів банки використовують різноманітні стимули, зокрема, надання додаткових послуг, підвищення якості обслуговування, кредитування з поточного рахунку, пільги при отриманні кредитів, впровадження зручних форм розрахунків (кредитні картки, чеки), розрахунково-консультативне обслуговування.

Банківські установи стягують комісійну винагороду з клієнтів для покриття витрат, пов'язаних з обслуговуванням поточних рахунків. Ця комісія може вираховуватися з нарахованих відсотків за депозитом. Деякі банки надають пільги клієнтам, скасовуючи комісію за безпроцентні рахунки при умові стабільного залишку на них не нижче встановленого рівня. До категорії депозитів за запитом також відносяться кредитні залишки на поточних рахунках.

Строкові вклади – це кошти, розміщені в банку на визначений період, які можуть бути зняті лише після його завершення або за умови попереднього повідомлення банку протягом встановленого терміну (не менше одного місяця). Вилучення коштів зі строкового депозиту здійснюється шляхом перерахування грошей на поточний рахунок або отримання готівкою в касі банку.

При достроковому вилученні коштів зі строкового депозиту власник, як правило, втрачає право на отримання відсотків, передбачених умовами договору. У такому випадку відсотки знижуються до рівня, встановленого для депозитів за запитом.

Одним із різновидів строкових вкладів є сертифікати. Сертифікати бувають депозитні та ощадні. Депозитні сертифікати надаються юридичним особам, а ощадні – фізичним особам.

Депозитний сертифікат є офіційним документом, виданим комерційним банком, який засвідчує факт депонування грошових коштів вкладником. Цей документ гарантує право власника сертифікату або його правонаступника на отримання суми внеску та нарахованих відсотків після закінчення встановленого строку.

Випуск ощадних (депозитних) сертифікатів економічно подібний до будь-якого іншого строкового депозиту. В світовій банківській практиці депозитні

сертифікати широко використовуються. На сертифікаті вказується термін вилучення коштів та розмір відсоткової ставки. Депозитний сертифікат є цінним папером, який може бути використаний його власником як засіб платежу і обертатися на фондовому ринку.

Комерційні банки мають можливість залучати вільні кошти як від юридичних, так і від фізичних осіб шляхом емісії банківських векселів. За своєю природою банківський вексель подібний до депозитного сертифіката. Однак, на відміну від останнього, вексель може бути використаний його власником як платіжний інструмент за товари та послуги. Крім того, новий власник векселя має право передавати його третій особі шляхом індосаменту.

Ощадні внески представляють собою депозити громадян, які розміщуються в банківських установах з метою зберігання та накопичення коштів. Власник ощадного внеску отримує іменне посвідчення про внесок у формі ощадної книжки, де фіксуються всі операції за рахунком. Зняття коштів з ощадного рахунку здійснюється після попереднього повідомлення власника внеску. Термін завчасного попередження може бути встановлений законодавством (як інструмент державного регулювання) або визначений умовами договору між банком та вкладником. Отже, ощадні внески передбачають тривале перебування стабільних залишків коштів на рахунках, які використовуються в активних банківських операціях. За ощадними внесками банки нараховують відсотки.

У сфері приваблення вкладів комерційними банками процентна політика відіграє вирішальну роль. Для клієнтів отримання доходу від розміщення коштів є істотним стимулом до активізації вкладних операцій.

З метою стимулювання клієнтів до утримання стабільних залишків на рахунках до запитання деякі банки застосовують стимули. До таких заходів належать встановлення підвищених процентних ставок або виплата премій за значні суми вкладів.

При визначенні процентної ставки за терміновими депозитами вирішальне значення має термін розміщення коштів. Чим триваліший цей термін, тим

вищою буде процентна ставка. Крім того, процентна ставка може залежати від частоти виплат прибутку: рідше здійснюються виплати, тим вища процентна ставка.

Банки можуть застосовувати прогресуючі процентні ставки, які зростають залежно від фактичного часу перебування коштів на вкладі, для стимулювання вкладень. Також можлива виплата процентів наперед з метою компенсації інфляційних витрат.

До позиченого капіталу банку належать кошти, отримані від емісії та продажу облігацій, а також кредити, отримані в інших банків, включаючи Національний банк України.

Кошти, отримані банком шляхом випуску облігацій, не вважаються власним капіталом, оскільки вони представляють собою довгострокову позику від власників облігацій. Власник облігації має право на одержання фіксованого прибутку протягом терміну дії позики, а закінчення цього терміну банк повертає власнику номінальну вартість облігації.

Одним із джерел поповнення ресурсів банку є міжбанківський кредит. Кредитними ресурсами торгують фінансово стійкі комерційні банки, в яких завжди є надлишок ресурсів. Ці банки для одержання прибутку прагнуть розмістити вільні ресурси в інших банках. Крім фінансової вигоди, банки-кредитори одержують можливість установалення ділових партнерських стосунків. Банкам вигідно розміщувати кредитні ресурси в інших банках порівняно з кредитуванням суб'єктів господарської діяльності, оскільки перші відрізняються, як правило, вищою надійністю. Проте в Україні з другої половини 1994 р. у банківській системі склалася кризова ситуація, однією з причин якої було неповернення окремими банками міжбанківських кредитів. Тому нині комерційні банки дуже обережно підходять до вирішення питань про видачу міжбанківських кредитів [23, с.45].

Строки міжбанківських кредитів варіюються від одного дня до шести місяців. Процентна ставка за такими кредитами, як правило, нижча, ніж за кредитами, наданими суб'єктам господарювання, та прив'язана до облікової

ставки Національного банку України. Банки-позичальники використовують міжбанківські кредити для розширення власної кредитної діяльності з клієнтами та для регулювання банківської ліквідності.

Кредитні операції є одним з ключових видів активних операцій, які здійснюють українські банки. Вони поділяються на численні різновиди, що свідчить про диверсифікований характер діяльності банківської системи. Визначення джерел кредитних ресурсів банку, зокрема міжбанківського кредитування, підтверджує широкі можливості для розширення обсягів кредитних операцій вітчизняними банківськими установами в сучасних умовах, в тому числі і в аграрному секторі економіки України.

Висновок до 1-го розділу

У першому розділі було розглянуто ключові теоретичні аспекти банківського кредитування, що дозволяють зрозуміти його роль у сучасній економіці та визначити специфіку впливу на розвиток аграрного сектору.

По-перше, встановлено, що банківські установи є фундаментальними інституціями фінансової системи, які забезпечують перерозподіл ресурсів між суб'єктами господарювання. Їхня діяльність спрямована на підтримку економічного зростання, стимулювання інвестицій та формування умов для сталого розвитку. Особливого значення кредитування набуває у сфері аграрного виробництва, адже саме тут підприємства часто стикаються з проблемою сезонності доходів, високою капіталомісткістю та необхідністю постійного оновлення матеріально-технічної бази. Банківські кредити стають тим інструментом, що дозволяє аграрним підприємствам долати фінансові розриви, забезпечувати безперервність виробничого процесу та впроваджувати інноваційні технології.

По-друге, кредитування визначено як основний вид активних операцій банків, що формує основу їхнього прибутку та водночас виконує важливу

соціально-економічну функцію. Суть кредитних відносин полягає у тимчасовому наданні вартості з метою її продуктивного використання та подальшого повернення з відсотками. Для аграрного сектору це означає можливість отримати доступ до фінансових ресурсів у періоди, коли власних коштів недостатньо для проведення посівної кампанії, закупівлі добрив чи техніки. Таким чином, кредитування виступає не лише фінансовим механізмом, а й стратегічним чинником розвитку аграрного виробництва, що забезпечує його конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках.

По-третє, проаналізовано джерела формування кредитних ресурсів банків, серед яких ключову роль відіграють залучені кошти клієнтів (депозити населення та підприємств), міжбанківські кредити, а також ресурси від центрального банку. Важливо підкреслити, що ефективність кредитної політики банків залежить від стабільності цих джерел та здатності фінансової системи акумулювати достатній обсяг ресурсів для задоволення потреб економіки. Для аграрного сектору особливо актуальним є питання доступності кредитних ресурсів за прийнятними ставками, адже висока вартість позикового капіталу може стримувати розвиток фермерських господарств та аграрних корпорацій. Тому важливим завданням є пошук оптимальних механізмів формування кредитних ресурсів, що дозволять банкам підтримувати аграрних виробників у довгостроковій перспективі.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що банківське кредитування є системоутворюючим елементом фінансової діяльності, який забезпечує рух капіталу та створює умови для економічного зростання. Його значення для аграрного сектору особливо вагоме, адже саме кредитні ресурси дозволяють підприємствам цієї галузі долати специфічні виклики, пов'язані з сезонністю, високими ризиками та потребою в інноваціях. Розвиток ефективної системи банківського кредитування аграрних підприємств сприятиме підвищенню продуктивності сільського господарства, зміцненню продовольчої безпеки країни та інтеграції України у світовий економічний простір.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ПРОЦЕСУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Фінансово-економічна характеристика діяльності АТ «Райффайзен Банк»

Починаючи з жовтня 2005 року, Райффайзен Банк є частиною банківської групи «Райффайзен Банк Інтернаціональ АГ», Австрія. Банк пропонує широкий перелік стандартних та новітніх банківських послуг, якими користуються понад 2,5 млн клієнтів.

Райффайзен Банк залишається лідером із якості обслуговування в українському банківському секторі. За оцінкою компанії GfK-Україна, яка спеціалізується на дослідженні ринків, репутація Райффайзен Банку перевищує середньоринкову.

Банк прагне й надалі підвищувати якість обслуговування клієнтів, використовуючи власний досвід та досвід інших дочірніх банків групи «Райффайзен Банк Інтернаціональ», а також новітні технології.

У мережі Райффайзен Банку на кінець 2024 року нараховувалося 320 відділень, при цьому внаслідок бойових дій та окупації частини території України обслуговування клієнтів відбувалося у 297 відділеннях, з яких: — 292 повнофункціональних відділення, які надають повний перелік банківських послуг усім групам клієнтів: приватним особам, клієнтам мікробізнесу, малого бізнесу та корпоративного сегменту; — 3 преміальних центри, які обслуговують фізичних осіб преміального сегменту; — 1 центр обслуговування корпоративних клієнтів (ЦОКК); — 1 центр дистанційного обслуговування Преміум клієнтів та клієнтів бізнес-банкінгу.

Перелік працюючих з клієнтами відділень переглядається щодня з урахуванням поточної ситуації в місці розташування відділення та може змінюватися протягом дня. У трьох відділеннях в містах Харків, Дніпро та Суми відкрито підземні зони для безпечного обслуговування клієнтів та

надання повного переліку послуг, у тому числі проведення касових операцій під час повітряних тривог. Майже всі відділення (93% мережі) забезпечені альтернативними джерелами живлення та працюють під час відсутності електропостачання.

Загальна кількість банкоматів у мережі складала майже 1 600, із яких близько 1 400 знаходилися на територіях, де банк має можливість забезпечити роботу АТМ для клієнтів. У звітному році продовжилося приведення зовнішнього вигляду відділень Райффайзен Банку до діючих нині стандартів. Тривало впровадження нової моделі касового обслуговування клієнтів, а саме – швидке касове та сервісне обслуговування теллерами у відкритих робочих місцях замість закритих касових кабін.

Працівники відділень можуть не тільки здійснити касові операції клієнтів, а й провести швидкі сервісні операції та допомогти підключитися і користуватися онлайн каналами для зручного в подальшому самообслуговування в будь-який час та без черг. Для цього організовано 267 неізолюваних робочих місць у 221 відділенні. Із них протягом 2024 року було організовано 33 неізолюваних робочих місць. У 2025 році банк планує продовжувати розгортати касове обслуговування на неізолюваних робочих місцях у відділеннях мережі.

Враховуючи сучасні тренди розвитку банківського ринку – перехід від традиційного обслуговування клієнтів через мережу відділень до впровадження також і сучасних високотехнологічних альтернативних каналів, Райффайзен Банк у 2024 році продовжив диджиталізацію процесів та постійно розширював перелік онлайн послуг, якими можна скористатися у будь-який зручний час через мобільний додаток у смартфоні чи з комп'ютера. При цьому оптимізацію мережі відділень банк у звітному році не проводив. У період, поки роботу частини відділень призупинено через окупацію територій, руйнування приміщення, активні бойові дії тощо, персонал відділень мав можливість, у разі перебування у безпечних умовах, продовжити працювати та забезпечувати безперервність роботи інших підрозділів банку.

Райффайзен Банк відзначено премією Sustainable Impact Award 2025 у спеціальній номінації «Партнерство заради сталого розвитку» від Глобального договору ООН в Україні, Association of Sustainable Development Experts (ASDE) та Ukrainian Sustainable Finance Alliance (USFA). Церемонія нагородження відбулася 30 жовтня у Львові під час 5-го Міжнародного форуму зі сталого розвитку ISF 2025.

Відзнаку вручено за внесок у розвиток сталості, ключову роль у побудові стійкої економіки й посиленні громадянського суспільства в Україні, а також за системну роботу банку зі створення інклюзивного та безбар'єрного середовища.

Стратегічною основою такого підходу є програма «Всі різні – всі рівні», що об'єднує напрямки інклюзивності, безбар'єрності, рівних можливостей, підтримки ветеранів та впровадження доступних сервісів у всі бізнес-процеси.

«Ми створюємо можливості для ветеранів, людей з інвалідністю, батьків, дітей, молоді та громад – тих, хто зміцнює економіку й тримає суспільство стійким. Коли кожен має рівний доступ до освіти, праці, сервісів і розвитку, ми посилюємо країну зсередини – робимо її витривалою, відкритою й згуртованою», — зазначає Юлія Чемериська, Inclusivity Officer Райффайзен Банку.

Для Райфу сталий розвиток – це, насамперед, про людей: доступні відділення та банкомати, безбар'єрні сервіси, можливості для ветеранів, підтримка родин і дітей, розвиток громад через партнерства та соціальні програми. Так банк формує стійку економіку і сильне суспільство, де кожен має рівні можливості.

В березні 2024 року рейтинговий комітет РА «Стандарт-Рейтинг» прийняв рішення про оновлення рейтингів АТ “Райффайзен Банк”:

- Довгостроковий кредитний рейтинг АТ “Райффайзен Банк” за національною шкалою оновлено на рівні **uaAAA**. Банк або окремих борговий інструмент з рейтингом uaAAA характеризується найвищою

кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами.

- Короткостроковий кредитний рейтинг АТ “Райффайзен Банк” оновлено за національною шкалою на рівні **uaK1**. Банк або окремих борговий інструмент з рейтингом uaK1 характеризується високою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Фінансовий стан такого позичальника дає можливість попередити передбачувані ризики в короткостроковому періоді.
- Рейтинг депозитів АТ “Райффайзен Банк” оновлено на рівні **ua1** за шкалою РА «Стандарт-Рейтинг».

Слід зазначити, що рейтинг депозитів АТ “Райффайзен Банк” є найвищим за шкалою РА «Стандарт-Рейтинг», а довгостроковий та короткостроковий кредитні рейтинги Банку – найвищими за національною рейтинговою шкалою.

Станом на 01.01.2024 порівняно з 01.01.2023 ключові балансові показники АТ "Райффайзен Банк" продемонстрували наступну динаміку:

- Активи виросли на 13,75% до 189,127 млрд грн;
- Грошові кошти та їх еквіваленти знизились на 4,47% до 30,605 млрд грн;
- Обсяг кредитів клієнтам зменшився на 14,73% до 52,602 млрд грн;
- Інвестиції в цінні папери збільшилися на 84,76% до 46,951 млрд грн;
- Власний капітал показав приріст на 28,02% до 21,835 млрд грн;
- Кошти клієнтів виросли на 10,39% до 158,531 млрд грн;
- Зобов’язання збільшилися на 12,12% до 167,292 млрд грн.

Таблиця 2.1

Основні балансові показники АТ "Райффайзен Банк", тис. грн, %

Показник	01.01.2024		01.01.2023		Темп приросту, %
	тис. грн	%	тис. грн	%	
Кошти банків	239 680	0,13%	2 385 128	1,43%	-89,95%
Кошти клієнтів	158 530 648	83,82%	143 610 664	86,38%	10,39%
Зобов'язання всього	167 292 334	88,46%	149 206 297	89,74%	12,12%
Статутний капітал банку	6 154 516	3,25%	6 154 516	3,70%	0,00%
Власний капітал всього	21 834 570	11,54%	17 055 047	10,26%	28,02%
Грошові кошти та їх еквіваленти	30 604 931	16,18%	32 037 745	19,27%	-4,47%
Кредити та аванси клієнтам	52 601 719	27,81%	61 685 909	37,10%	-14,73%
Інвестиції в цінні папери	46 951 120	24,83%	25 411 963	15,28%	84,76%
Основні засоби та нематеріальні активи	5 047 684	2,67%	4 346 454	2,61%	16,13%
Активи всього:	189 126 904	100,00%	166 261 344	100,00%	13,75%

Джерело: Дані НБУ, фінансова звітність Банку

Станом на 01.01.2024 порівняно з 01.01.2023 у структурі активів АТ "Райффайзен Банк" відбулись наступні зміни:

- частка кредитів клієнтам зменшилась на 9,29 п.п. до 27,81%;
- частка грошових коштів та їх еквівалентів знизилась на 3,09 п.п. до 16,18%;
- частка інвестицій в цінні папери виросла на 9,55 п.п. до 24,83%.

При цьому, інвестиції в цінні папери Банку були в основному представлені такими ліквідними інструментами з низьким рівнем кредитного ризику, як ОВДП та казначейські облігації США.

Отже, в 2023 році АТ "Райффайзен Банк" продовжив нарощувати кошти клієнтів в ресурсній базі: за рік їх обсяг збільшився на 10,39%, склавши майже 159 млрд грн. Також Агентство звертає увагу на істотне зростання обсягу власного капіталу Банку за 2023 рік (+28,02%), що стало наслідком його прибуткової роботи, яка призвела до збільшення нерозподіленого прибутку в структурі власного капіталу. Агентство зазначає, що незважаючи на те, що нове

кредитування в рамках державної програми «5-7-9%» є недоступним для АТ «Райффайзен Банк» з березня 2023 року, станом на 19 лютого 2024 року, за даними Міністерства фінансів України, АТ «Райффайзен Банк» займав 3-тю сходинку серед банків України за кількістю укладених за цією програмою кредитних договорів та 4-ту сходинку за обсягом виданих кредитів: всього Банк видав 5428 кредитів на суму 25,302 млрд грн..

Впродовж періоду з 01.01.2023 по 01.01.2024 регулятивний капітал АТ "Райффайзен Банк" (Н1) виріс 25,91% до 19,168 млрд грн, що в 96 разів перевищувало встановлене НБУ граничне значення для даного нормативу (на рівні 200 млн грн). Норматив адекватності регулятивного капіталу АТ "Райффайзен Банк" (Н2) за 2023 рік виріс на 3,44 п.п. і станом на 01.01.2024 склав 22,06%, що не лише в 2,21 раза перевищило встановлене НБУ нормативне значення, але і було на 0,99 п.п. більше ніж середньо-ринковий показник. Норматив достатності основного капіталу Банку (Н3) за 2023 рік виріс на 0,41 п.п. до 15,99%, що в 2,28 раза перевищувало встановлене НБУ граничне значення, а також було на 3,75 п.п. вище ніж середній рівень Н3 по банківській системі України.

Станом на 01.02.2024 Н1 Банку виріс до 20,318 млрд грн, Н2 збільшився до 24,29%, а Н3 показав приріст до 16,66%. Таким чином, станом на початок лютого 2024 року АТ "Райффайзен Банк" продовжував підтримувати високий рівень забезпеченості регулятивним та основним капіталом, що підтверджують високі значення нормативів Н1, Н2 та Н3 Банку. Також Агентство вкотре нагадує про наявність у АТ "Райффайзен Банк" високого рівня зовнішньої підтримки, яку, за необхідності, можуть надати його ключові акціонери – Raiffeisen Bank International та ЄБРР.

Таблиця 2.2

Основні нормативи АТ "Райффайзен Банк", млн грн, %

Показник	Нормативне значення	01.01.2024		01.01.2023	
		по системі	банк	по системі	банк
Регулятивний капітал (Н1)	>200 млн	258 341	19 168	211 091	15 223
Норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2)	>10%	21,07%	22,06%	19,68%	18,62%
Норматив достатності основного капіталу (Н3)	>7%	12,24%	15,99%	13,12%	15,58%
Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)	>100%	-	198,91%	-	171,84%
Норматив коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR _{ВВ})	>100%	-	228,64%	-	305,96%
Норматив коефіцієнта покриття ліквідністю в іноземній валюті (LCR _{ІВ})	>100%	-	235,00%	-	333,69%
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	<20%*	15,53%	14,69%	17,80%	15,18%
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	<800%	63,13%	27,76%	86,33%	67,06%

Джерело: Дані НБУ, фінансова звітність Банку

Таким чином, станом на початок лютого 2024 року АТ "Райффайзен Банк" був дуже добре забезпечений ліквідністю, що підтверджують значення нормативів NSFR, LCR_{ВВ} та LCR_{ІВ} Банку, які в рази перевищували встановлені НБУ мінімально необхідні значення.

За підсумками 2023 року АТ "Райффайзен Банк" отримав прибуток в обсязі 4,781 млрд грн, що в 3,04 раза перевищило прибуток Банку за 2022 рік. При цьому, вагомі темпи приросту продемонстрували всі ключові статті доходів АТ "Райффайзен Банк". Зокрема, за підсумками 2023 року порівняно з 2022 роком чистий процентний дохід АТ "Райффайзен Банк" виріс на 29,83% до 16,626 млрд грн, а чистий комісійний дохід збільшився на 37,42% до 2,961 млрд грн.

Таблиця 2.3

Дані про ключові статті доходів та витрат АТ "Райффайзен Банк", тис. грн, %

Показник	2023 рік	2022 рік	Зміна	Темп приросту, %
Процентні доходи	20 480 312	15 251 117	5 229 195	34,29%
Процентні витрати	3 853 898	2 444 512	1 409 386	57,66%
Чистий процентний дохід	16 626 414	12 806 605	3 819 809	29,83%
Комісійні доходи	7 012 491	5 108 902	1 903 589	37,26%
Комісійні витрати	4 051 755	2 954 323	1 097 432	37,15%
Чистий комісійний дохід	2 960 736	2 154 579	806 157	37,42%
Адміністративні та інші операційні витрати	9 145 104	6 700 057	2 445 047	36,49%
Прибуток/(збиток)	4 781 247	1 572 798	3 208 449	204,00%

Джерело: Дані НБУ, фінансова звітність Банку

АТ "Райффайзен Банк" є великим платником податків, який забезпечує вагому підтримку Україні за рахунок значних сум податкових надходжень до її бюджету. Зокрема, за інформацією Банку, сума податків та зборів, які за 2023 рік заплатить Банк до бюджетів всіх рівнів, становить 6,6 млрд грн.

2.2. Оцінка кредитної діяльності банку, в тому числі в аграрній сфері

Станом на 31 грудня 2024 року Банк мав концентрацію кредитів у розмірі 14 278 210 тис. грн., наданих десятьом найбільшим позичальникам або групам позичальників (19,94% загального кредитного портфелю) (2023 р.: 12 047 192 тис. грн., 18,81%). Станом на 31 грудня 2024 року за цими кредитами було сформовано резерв у розмірі 2 329 520 тис. грн. (2023 р.: 1 809 844 тис. грн.). Кредити надаються переважно в Україні фізичним особам та підприємствам, що здійснюють свою діяльність в таких галузях:

Таблиця 2.4

Концентрація кредитів Райффайзен Банк за секторами економіки
за 2023-2024 рр.

Сектор економіки	2023	%	2024	%
Торгові підприємства	24678452	34	20169450	31
<i>Сільське господарство та харчова промисловість</i>	20594282	29	<u>21935628</u>	<u>34</u>
Виробництво	10096974	14	6296139	10
Фізичні особи	7256906	10	6247213	10
Послуги	4 727 508	7	4 925 968	8
Нерухомість та будівництво	3 949 401	6	3 318 767	5
Транспорт і зв'язок	262 373	0	1 093 398	2
Інші галузі	45 452	0	44 388	0
<i>Всього</i>	71611348	100	64030951	100

Кредити та аванси клієнтам Райффайзен Банк оцінюються за амортизованою собівартістю. Кредити та аванси Райффайзен Банку клієнтам за 2023-2024 рр. відображені в табл. 2.5, 2.6.

Таблиця 2.5

Кредити та аванси Райффайзен Банку клієнтам за 2024 рік

Вид клієнта	Стадія 1	Стадія 2	Стадія 3	Придбані (створені) знецінені кредити	Всього
Великі підприємства	38 000 431	12 335 497	6 745 918	249 204	57 331 050
Фізичні особи	1 684 149	4 410 851	902 048	259 858	7 256 906
Малі підприємства	2 562 090	1 088 927	726 746	3 987	4 381 750
Мікро-підприємства	1 350 176	971 742	307 796	11 928	2 641 642
	43 596 846	18 807 017	8 682 508	524 977	71 611 348
<i>Мінус – Резерв під очікувані кредитні збитки</i>	<i>(2777 817)</i>	<i>(1 999 899)</i>	<i>(7138 386)</i>	<i>(230 867)</i>	<i>(12146 969)</i>
<i>Кредити та аванси клієнтам</i>	40 819 029	16 807 118	1 544 122	294 110	59 464 379

Таблиця 2.6

Кредити та аванси Райффайзен Банку клієнтам за 2023 рік

Вид клієнта	Стадія 1	Стадія 2	Стадія 3	Придбані (створені) знецінені кредити	Всього
Великі підприємства	27 914 814	15 991 379	6 877 348	317 488	51 101 029
Фізичні особи	-	4 678 725	1 202 952	365 536	6 247 213
Малі підприємства	2 263 226	1 414 683	778 699	3 880	4 460 488
Мікро-підприємства	-	1 717 530	485 807	18 884	2 222 221
	30 178 040	23 802 317	9 344 806	705 788	64 030 951
<i>Мінус – Резерв під очікувані кредитні збитки</i>	<i>(1708 891)</i>	<i>(2 563 946)</i>	<i>(6880 867)</i>	<i>(342 963)</i>	<i>(11496 667)</i>
Кредити та аванси клієнтам	28 469 149	21 238 371	2 463 939	362 825	52 534 284

Нижче представлена загальна сума недисконтованих очікуваних кредитних збитків станом на дату первісного визнання придбаних (створених) знецінених кредитів клієнтам, визнаних протягом звітного періоду:

Таблиця 2.7

Сума недисконтованих очікуваних кредитних збитків Райффайзен Банк
у 2023-2024 рр.

Вид клієнта	2024	2023
Великі підприємства	36 570	22 037
Малі підприємства	-	5 588
Мікро-підприємства	243	1 119
Недисконтовані очікувані кредитні збитки	36 813	28 744

Договірні суми заборгованості за кредитами та авансами клієнтам, які були списані протягом звітного періоду та які, як і раніше підлягають примусовому стягненню, були наступними:

Таблиця 2.8

Договірні суми заборгованості за кредитами та авансами клієнтам, які були списані Райффайзен Банк у 2023-2024 рр.

Вид клієнта	2024	2023
Фізичні особи	58 634	32 968
Великі підприємства	13 174	27 035
Малі підприємства	12 003	17 267
Мікро-підприємства	-	16 105
Кредити та аванси клієнтам	83 811	93 375

Банк зосередив зусилля на кредитуванні критичних для країни галузей економіки, а саме агросектору, харчової та переробної галузей, логістики та роздрібної торгівлі, енергетики. Зберігаючи багаторічне лідерство в обслуговуванні агропромислового комплексу, Райффайзен Банк продовжив надавати значну підтримку компаніям цієї галузі. Це допомогло аграріям під час посівної, а також підтримало їх у швидко змінних реаліях війни.

У 2024 році Райффайзен Банк реалізував кілька успішних проєктів, що сприяли розширенню портфелю ризик-шерингу (нові угоди з ЄБРР, IFC, DFC, USAID). Це допомогло значно збільшити можливості українського бізнесу залучати кредити, особливо з урахуванням ризиків воєнного часу. Підприємства можуть отримати кредити для поповнення обігових коштів та фінансування довгострокових інвестиційних проєктів, що сприяє відновленню української економіки, стимулює експорт і створює нові робочі місця. У разі дотримання певних критеріїв позичальники можуть отримати до 15%, а у деяких випадках і більше, кеш-беку на виданий банком інвестиційний кредит.

Райффайзен Банк долучився до меморандуму про пільгове кредитування проєктів з відновлення енергетичної інфраструктури, відновив участь в державній програмі «Доступні кредити 5-7-9%», а також долучився до державної програми «Часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва».

Банк продовжує зберігати своє беззаперечне лідерство фінансування аграрної галузі у вигляді проавальованих векселів, а також протягом 2024 року наростив портфель документарних акредитивів до 1,3 млрд грн (в еквіваленті) за імпортними контрактами з капітальними інвестиціями. Вітчизняні виробничі компанії – експортери та суб'єкти процедури спільного транзиту (NCTS) можуть користуватися загальними фінансовими гарантіями (за NCTS та Митним кодексом України) від Райффайзен Банку для здійснення експорту/реекспорту, імпорту та тимчасового ввезення, транзиту та інших митних режимів, що потребують гарантування сплати митних платежів. Це дозволяє скоротити час та витрати на логістику, зменшити вартість сировини та розширити міжнародну експансію українського бізнесу до глобального рівня. При цьому валюта від продажу продукції надходить в Україну, де також сплачуються і податки.

За результатами 2024 року кошти юридичних осіб у Райффайзен Банку зросли на 17% і на кінець 2024 року досягли 122 млрд грн. Така динаміка стала ще одним свідченням збереження довіри до банку.

Райффайзен Банк пропонує індивідуальний підхід корпоративним клієнтам у здійсненні платежів. Диджитал система система FX light продовжила розвиватися в 2024 році і забезпечує на разі розрахунок валютних заявок клієнтів у Raiffeisen Business Online за лічені секунди, а також демонструє динамічні курси купівлі-продажу іноземних валют безпосередньо в системі клієнтбанк.

Висновок до 2-го розділу

У другому розділі було здійснено комплексну оцінку фінансово-економічної діяльності АТ «Райффайзен Банк» та проаналізовано якість його кредитної діяльності у 2023–2024 роках.

Аналіз фінансових результатів свідчить, що АТ «Райффайзен Банк» зберіг стабільні позиції на ринку навіть в умовах воєнної економіки та високих ризиків. За даними звітності, валові доходи банку за дев'ять місяців 2023 року становили

15,9 млрд грн, а за аналогічний період 2024 року — 15,4 млрд грн, що свідчить про відносну стабільність доходів.

У структурі доходів ключову роль відіграють процентні надходження, які у 2024 році склали 12,8 млрд грн проти 12,4 млрд грн у 2023 році. Це демонструє зростання ефективності кредитних операцій та збереження високого попиту на банківські позики. Комісійні доходи, навпаки, дещо знизилися — з 2,3 млрд грн у 2023 році до 2,1 млрд грн у 2024 році, що може бути наслідком зменшення активності клієнтів у сфері розрахунково-касових операцій.

Активи банку у 2024 році зросли на 13%, досягнувши 213,5 млрд грн, а зобов'язання перед клієнтами збільшилися до 178,8 млрд грн. Це свідчить про високий рівень довіри клієнтів та здатність банку акумулювати значні ресурси для кредитування. Водночас банк продовжує активно інвестувати у державні цінні папери: портфель ОВДП у 2024 році зріс на 2,6 млрд грн, до майже 28 млрд грн, що забезпечує додаткову ліквідність та підтримку державних фінансів.

Важливим показником є достатність капіталу: у 2024 році норматив складав 15,5% при мінімально встановленому рівні 10%, а коефіцієнт чистого стабільного фінансування — 185% при нормативі 100%. Це підтверджує високий рівень фінансової стійкості банку та його здатність витримувати зовнішні ризики.

Кредитна діяльність залишається ключовим напрямом роботи банку. У 2024 році він видав кредити на суму 135 млрд грн, із яких 83,8 млрд грн спрямовано у критично важливі галузі — агропромисловий комплекс, роздрібну торгівлю, фармацевтику та постачання палива. Це свідчить про стратегічну орієнтацію банку на підтримку секторів, що забезпечують економічну стабільність країни.

Особливу увагу банк приділяє аграрному сектору: за дев'ять місяців 2024 року аграрні підприємства отримали кредити на суму 36,9 млрд грн, що підтверджує лідерство банку у фінансуванні АПК. Це має важливе значення для забезпечення продовольчої безпеки та розвитку експортного потенціалу України.

Водночас аналіз кредитного портфеля засвідчує наявність проблемних кредитів, що є характерним для всієї банківської системи в умовах воєнної економіки. Проте банк демонструє ефективність у формуванні резервів та управлінні ризиками, що дозволяє підтримувати якість кредитного портфеля на прийнятному рівні.

Таким чином, результати фінансово-економічної діяльності АТ «Райффайзен Банк» у 2023–2024 роках підтверджують його стабільність та здатність ефективно функціонувати в умовах високих ризиків. Банк зберігає лідируючі позиції у кредитуванні аграрного сектору, забезпечує диверсифікацію кредитного портфеля та виконує всі нормативи Національного банку України.

Подальший розвиток кредитної діяльності банку має базуватися на:

- розширенні фінансування аграрних підприємств;
- зниженні вартості кредитних ресурсів;
- удосконаленні механізмів управління проблемними кредитами;
- активному використанні державних програм підтримки бізнесу.

Це дозволить банку не лише зберегти фінансову стійкість, але й зробити вагомий внесок у відновлення та розвиток економіки України.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

3.1. Екологічна та соціальна оцінка кредитних проєктів аграрної сфери

У сучасних умовах банківська діяльність виходить за межі суто фінансових показників і дедалі більше інтегрує принципи сталого розвитку. Одним із ключових інструментів у цьому контексті є E&S оцінка (Environmental & Social assessment), яка дозволяє банкам враховувати екологічні та соціальні ризики при прийнятті рішень щодо фінансування інвестиційних проєктів чи поточної діяльності клієнтів.

Процес E&S оцінки охоплює клієнтів різних сегментів — від Micro та SME до Corporate (Midmarket, Large, International) — і застосовується незалежно від статусу кредитного ризику («Standard», «Pre-workout», «Workout»). Це означає, що банк не лише аналізує фінансову стійкість позичальника, а й оцінює його здатність ефективно управляти ризиками, які можуть мати негативний вплив на навколишнє середовище чи суспільство.

Основні етапи процедури E&S оцінки:

1. Перевірка на відповідність Exclusion List. На першому етапі здійснюється перевірка, чи належить діяльність клієнта або його проєкт до переліку заборонених галузей. Exclusion List формується відповідно до стандартів RBI Group та міжнародних фінансових інституцій-партнерів (ЄБРР, IFC, MIGA, DFC тощо). Якщо проєкт належить до заборонених сфер (наприклад, виробництво тютюну, видобуток термального вугілля), його розгляд припиняється.

2. Аналіз відповідності секторальним політикам. Наступним кроком є перевірка відповідності кредитного проєкту вимогам секторальних політик RBI Group. Це стосується галузей із підвищеним рівнем ризику — Thermal Coal, Oil & Gas, Tobacco, Real Estate, Construction, Steel тощо. Такий аналіз дозволяє банку

оцінити, чи відповідає діяльність клієнта міжнародним стандартам сталого розвитку.

3. Категоризація E&S ризику. Завершальний етап передбачає віднесення проєкту до однієї з чотирьох категорій ризику. Класифікація здійснюється з урахуванням характеру, масштабу та розташування проєкту, а також його потенційного впливу на довкілля та здоров'я населення. Це визначає обсяг подальшої оцінки та рівень моніторингу, який банк застосовуватиме у процесі фінансування.

Важливим етапом процесу екологічної та соціальної оцінки кредитних проєктів є їх категоризація за рівнем E&S ризику, що здійснюється з урахуванням характеру, розташування, специфіки та масштабу проєкту, а також значущості його впливу на навколишнє природне середовище та безпеку і здоров'я населення. Така класифікація дозволяє банку визначити обсяг та глибину подальшої оцінки, а також встановити вимоги до системи управління ризиками з боку клієнта.

Відповідно до міжнародних стандартів, виділяють чотири категорії ризику:

- Категорія «А» — проєкти, які потенційно можуть призвести до значних негативних екологічних та соціальних наслідків і потребують комплексної оцінки E&S ризиків.
- Категорія «Високий ризик» — проєкти з потенційно суттєвими негативними наслідками, включаючи прямі та сукупні впливи, які є новими та додатковими і на момент класифікації їх неможливо повністю ідентифікувати чи оцінити.
- Категорія «Середній ризик» — проєкти, негативний вплив яких є локальним та/або легко усувається за допомогою ефективних заходів пом'якшення.
- Категорія «Низький ризик» — проєкти з мінімальними або відсутніми негативними наслідками.

Після визначення категорії ризику здійснюється перевірка відповідності національному законодавству у сфері екології, трудових відносин та охорони праці. На цьому етапі аналізується наявність дозвільних документів, дотримання нормативних вимог, а також оцінюється репутаційний ризик клієнта. Особлива увага приділяється інформації про аварійні ситуації, нещасні випадки, судові спори та застосовані санкції за порушення норм E&S законодавства протягом останніх двох років. Важливим джерелом є також скарги місцевого населення та інших зацікавлених сторін, які зазнали впливу від діяльності клієнта чи його проєкту.

Завершальним етапом є комплексна оцінка E&S ризиків, яка включає аналіз поточних та потенційних ризиків, а також оцінку здатності клієнта ефективно управляти ними. Важливим критерієм є наявність у клієнта системи менеджменту та ресурсів для уникнення, пом'якшення чи компенсації негативних наслідків. Для проєктів, що реалізуються у межах програм кредитування спільно з міжнародними фінансовими установами, додатково здійснюється перевірка відповідності їхнім E&S стандартам (ЄБРР, IFC, MIGA, DFC тощо).

Таким чином, процедура категоризації та комплексної оцінки E&S ризиків є багаторівневим механізмом, який забезпечує відповідність кредитних проєктів не лише фінансовим критеріям, а й вимогам сталого розвитку. Для аграрного сектору України це має особливе значення, адже саме тут екологічні та соціальні ризики є найбільш відчутними — від використання земельних ресурсів і впливу на довкілля до забезпечення безпеки працівників та місцевих громад.

Банківські установи здійснюють екологічну та соціальну (E&S) оцінку кредитних проєктів на основі інформації, отриманої від клієнта, компетентних органів державної влади, а також із публічних джерел. Відповідно до політики банку, клієнт зобов'язаний забезпечити надання повної та достовірної інформації, необхідної для проведення такої оцінки.

У випадку, якщо результати оцінки засвідчують невідповідність практики ведення господарської діяльності або реалізації проєкту вимогам національного

E&S законодавства чи стандартам міжнародних фінансових інституцій, банк спільно з клієнтом визначає комплекс заходів для усунення виявлених розбіжностей. З цією метою розробляється План коригувальних заходів, який містить опис виявлених проблем, конкретні дії щодо їх усунення та чітко визначені терміни виконання. За необхідності такий план інтегрується у кредитну угоду, що укладається між сторонами, і стає обов'язковим елементом договірних зобов'язань.

Важливим аспектом процедури є вимога до клієнтів визначати коло осіб, на яких може поширюватися вплив відповідних проєктів, а також тих, хто має безпосередній інтерес у їх реалізації. Клієнт повинен забезпечити оприлюднення достатньої інформації про потенційні ризики та впливи, що виникають у зв'язку з проєктами, а також організувати консультації з цими особами у змістовний та культурно прийнятний спосіб. Такий підхід відповідає принципам прозорості та соціальної відповідальності, а також сприяє зниженню репутаційних ризиків.

Банк здійснює регулярну оцінку та моніторинг профінансованих проєктів відповідно до цілей E&S політики. Ступінь моніторингу визначається характером і рівнем ризиків, пов'язаних із конкретним проєктом. Для цього застосовуються різні механізми екологічного контролю, зокрема:

- аналіз періодичних екологічних звітів та інших документів про хід виконання робіт, які надає клієнт;
- виїзні відвідування об'єктів співробітниками банку або залученими консультантами;
- періодичний контроль із боку незалежних третіх сторін, що діють від імені банку.

Таким чином, процедура E&S оцінки є багаторівневим процесом, який поєднує аналіз відповідності законодавчим вимогам, оцінку управлінських практик клієнта та постійний моніторинг реалізації проєкту. Вона спрямована на мінімізацію екологічних та соціальних ризиків, забезпечення відповідності міжнародним стандартам сталого розвитку та формування довгострокової довіри між банком, клієнтом і суспільством.

Усі кредитні проєкти, що реалізуються в межах державної програми «Доступні кредити 5–7–9%», підлягають обов’язковій екологічній та соціальній (E&S) оцінці відповідно до положень внутрішньої політики банку та стандартів Світового банку №1–10, які діють на момент прийняття рішення про фінансування. Такий підхід зумовлений вимогами Фонду розвитку підприємництва (ФРП) та спрямований на забезпечення відповідності кредитних рішень принципам сталого розвитку.

E&S оцінка здійснюється як при розгляді нових кредитних проєктів, так і при перегляді умов діючих кредитних угод (зміна суми чи строку фінансування). Процедура оцінки включає шість послідовних етапів:

1. перевірка належності до списку заборонених видів діяльності (Exclusion List);
2. ідентифікація та оцінка E&S ризиків;
3. класифікація рівня E&S ризику;
4. розробка плану коригувальних заходів;
5. прийняття рішення про фінансування з урахуванням результатів оцінки;
6. моніторинг та інформування з питань E&S.

Етап 1. Перевірка належності до Exclusion List.

На першому етапі здійснюється перевірка відповідності кредитного проєкту та діяльності клієнта переліку видів діяльності, які заборонено фінансувати з екологічних та соціальних міркувань. Такий перелік формується відповідно до підходів RBI Group, MIGA та ФРП і міститься у Додатку 1 до політики банку. Якщо проєкт або діяльність клієнта належать до Exclusion List, подальший розгляд та проведення E&S оцінки припиняється.

Етап 2. Ідентифікація та оцінка E&S ризиків.

Другий етап передбачає комплексну ідентифікацію та оцінку поточних і потенційних екологічних та соціальних ризиків, пов’язаних із проєктом та діяльністю клієнта. Водночас аналізується наявність у клієнта належної системи менеджменту та достатніх ресурсів для ефективного управління цими ризиками.

Обсяг оцінки залежить від характеру, масштабу та специфіки проєкту, а також від значущості його впливу на довкілля та безпеку населення. У ході комплексної перевірки банк аналізує відповідність діяльності клієнта вимогам національного E&S законодавства, перевіряє наявність та зміст дозвільних документів, а також враховує публічно доступну інформацію та дані, надані клієнтом. Особливу увагу приділяють інцидентам та подіям E&S характеру, що мали місце протягом останніх двох років, зокрема аварійним ситуаціям, нещасним випадкам, судовим спорам та застосованим санкціям за порушення екологічних чи соціальних норм. Додатково враховуються скарги місцевого населення та інших осіб, які зазнали впливу від діяльності клієнта чи його проєкту.

Для здійснення оцінки екологічних та соціальних ризиків (E&S) кредитних проєктів використовується Форма комплексної E&S оцінки, яка заповнюється клієнтом у співпраці та за консультаційної підтримки банку. У разі необхідності банк може прийняти рішення про проведення виїзної перевірки на місце ведення бізнесу клієнта. Така перевірка здійснюється фахівцями банку або залученими зовнішніми експертами й залежить від характеру, масштабу та специфіки проєкту, а також від рівня його потенційного впливу на довкілля та безпеку населення.

Етап 3. Класифікація E&S ризику.

За результатами проведеної оцінки кредитному проєкту присвоюється одна з чотирьох категорій ризику (А, високий, середній, низький), що визначаються відповідно до принципів. Категоризація враховує характер, масштаб, специфіку проєкту та значущість його впливу на навколишнє середовище й здоров'я населення.

Етап 4. Розробка Плану коригувальних заходів (ПКЗ).

У випадку виявлення невідповідностей у практиці ведення господарської діяльності клієнта або реалізації проєкту вимогам національного E&S законодавства, положенням Політики чи стандартам Світового банку, банк спільно з клієнтом розробляє План коригувальних заходів (ПКЗ). ПКЗ містить

опис виявлених розбіжностей, конкретні заходи їх усунення та строки виконання. Документ інтегрується у кредитну угоду, що укладається між банком та клієнтом, і набуває статусу обов'язкового для виконання.

Етап 5. Прийняття рішення про фінансування.

Рішення щодо фінансування кредитних проєктів ухвалюється виключно на основі результатів проведеної E&S оцінки. Уповноважені представники банку отримують повний пакет документів, включно із заповненою Формою комплексної E&S оцінки, та враховують усі виявлені екологічні та соціальні ризики. Особлива увага приділяється суттєвим ризикам, а також заходам, передбаченим ПКЗ. Таким чином, рішення про фінансування приймається з урахуванням не лише фінансових, а й екологічно-соціальних аспектів проєкту.

Етап 6. Моніторинг та інформування з E&S питань.

Протягом усього періоду фінансування здійснюється регулярний моніторинг виконання ПКЗ. Його інтенсивність визначається характером, масштабом та специфікою проєкту, а також рівнем виявлених ризиків. У разі недотримання клієнтом ПКЗ банк вимагає його оновлення, а клієнт зобов'язаний продовжувати впровадження коригувальних заходів у встановлені строки. Моніторинг включає перевірку документів, виїзні відвідування об'єктів клієнта фахівцями банку чи зовнішніми експертами, а також аналіз змін у господарській діяльності клієнта. Заходи, необхідні для управління такими змінами, інтегруються до ПКЗ і контролюються банком у рамках періодичного моніторингу.

Додатково клієнт зобов'язаний повідомляти банк про всі значні E&S інциденти та нещасні випадки, що відбуваються на його господарських об'єктах. Це забезпечує своєчасне реагування та мінімізацію негативних наслідків для довкілля та суспільства.

Особливої актуальності E&S оцінка набуває у аграрному секторі, який є стратегічним для України. Сільське господарство має значний вплив на екологію (використання земельних ресурсів, води, добрив, пестицидів) та соціальну сферу (зайнятість у сільських регіонах, продовольча безпека). Тому кредитування

аграрних підприємств без врахування E&S ризиків може призвести до довгострокових негативних наслідків.

Запровадження системної E&S оцінки у кредитній діяльності банків дозволяє:

- мінімізувати екологічні ризики, пов'язані з інтенсивним землекористуванням;
- стимулювати аграрні підприємства до впровадження екологічно безпечних технологій;
- забезпечити відповідність міжнародним стандартам сталого розвитку, що відкриває доступ до фінансування від глобальних інституцій;
- підвищити довіру інвесторів та партнерів до українського аграрного бізнесу.

3.2. Перспективи та основні напрями вдосконалення кредитної діяльності банків України в аграрному секторі

Наразі українська банківська система стикається із значними викликами внаслідок кризи та повномасштабної війни. Потреба повернення коштів, отриманих за кордоном, які були надані як довгострокові кредити, у поєднанні з відсутністю альтернативних джерел фінансування, створює серйозні ризики для фінансової стабільності банківської системи України. Враховуючи складну ситуацію, банки та держава вживають заходів для забезпечення її стійкості. Однак без своєчасного коригування політики та впровадження ефективних механізмів мінімізації наслідків кризи, банки можуть розраховувати на компенсацію збитків за рахунок державних ресурсів та коштів власних клієнтів.

Безперечно, що сферу банківського кредитування підприємств в Україні характеризують значні виклики. Серед ключових проблем слід виділити:

- нестабільність макроекономічного середовища, зумовлену коливаннями в фінансовій та політичній системах;

- недостатню чіткість та стабільність законодавчої бази, яка регулює сферу кредитування;
- високі рівні кредитних відсотків, що ускладнюють отримання доступного фінансування;
- несприятливі умови кредитних договорів для позичальників;
- тривалі та бюрократичні процедури розгляду заявок на кредитування.

Означені чинники суттєво обмежують доступ підприємств до банківського фінансування, гальмуючи їхній розвиток та зростання.

Отримання банківських кредитів є значною проблемою для сільськогосподарських підприємств. Аграрний сектор зіштовхнувся з кризовою ситуацією на ринку кредитів, що призвело до негативних наслідків як для самого сільського господарства (припинення надходження кредитів), так і для банківської системи (втрата потенційно кредитоспроможного сегмента економіки).

Найактуальнішим питанням на сьогодні є забезпечення доступу до кредитних ресурсів для сільськогосподарських підприємств, оскільки саме від цього залежить їхня подальша життєздатність.

З метою покращення кредитних відносин між сільськогосподарськими підприємствами та банківськими установами, а також для підтримки вітчизняного сільськогосподарського виробництва, доцільно розглянути можливість створення на державному рівні спеціалізованої фінансової установи – аграрної кредитної корпорації. Така корпорація сприятиме вдосконаленню кредитної політики у сільському господарстві, підтримці різноманітних видів діяльності, зокрема сільськогосподарської, та підвищенню ефективності функціонування суб'єктів господарювання у сфері виробництва сільськогосподарської продукції.

Аграрний сектор України традиційно виступає одним із ключових драйверів економічного розвитку, забезпечуючи значну частку валютних надходжень та формуючи продовольчу безпеку держави. Водночас його функціонування характеризується високою залежністю від зовнішніх факторів

— сезонності виробництва, коливань світових цін на аграрну продукцію, кліматичних ризиків та політичної нестабільності. У таких умовах банківське кредитування стає основним механізмом фінансової підтримки аграрних підприємств, дозволяючи їм забезпечувати безперервність виробничого процесу, інвестувати у модернізацію та впроваджувати інноваційні технології.

Аналіз останніх років свідчить, що обсяги кредитування аграрних підприємств залишаються недостатніми порівняно з їхніми реальними потребами. Основними проблемами є:

- висока вартість кредитних ресурсів, що обмежує доступність позик для малих і середніх фермерських господарств;
- значна частка проблемних кредитів, яка знижує довіру банків до аграрних позичальників;
- недосконалість механізмів державної підтримки, що не завжди забезпечує ефективне використання бюджетних коштів;
- ризики, пов'язані з військовою агресією та економічною нестабільністю, які ускладнюють прогнозування фінансових результатів аграрних підприємств.

Попри існуючі проблеми, перспективи розвитку кредитування аграрного сектору залишаються позитивними. Серед ключових тенденцій можна виділити:

- посилення ролі державних програм підтримки (часткове відшкодування відсоткових ставок, гарантії за кредитами), що стимулює банки до активнішої співпраці з аграрними підприємствами;
- розвиток партнерських моделей фінансування, зокрема аграрних розписок, які дозволяють залучати кредити під майбутній урожай;
- цифровізація банківських послуг, що спрощує доступ аграрних підприємств до кредитних продуктів, особливо у віддалених регіонах;
- інтеграція екологічних та соціальних критеріїв у кредитну політику, що відповідає сучасним вимогам сталого розвитку.

Для підвищення ефективності кредитної підтримки аграрного сектору доцільно реалізувати такі напрями:

- зниження вартості кредитних ресурсів через механізми державного субсидування та залучення міжнародних фінансових інституцій;
- розширення інструментів кредитного забезпечення (аграрні розписки, страхування ризиків, гарантійні фонди);
- створення спеціалізованих банківських продуктів для аграрного бізнесу, які враховують сезонність та специфіку виробництва;
- підвищення фінансової грамотності аграрних підприємців, що сприятиме ефективнішому використанню кредитних ресурсів;
- розвиток співпраці між банками та аграрними кооперативами, що дозволить акумулювати ресурси та зменшити кредитні ризики.

Реалізація зазначених напрямів дозволить:

- забезпечити стабільний доступ аграрних підприємств до фінансових ресурсів;
- знизити рівень проблемних кредитів у банківському секторі;
- стимулювати інноваційний розвиток аграрного виробництва;
- підвищити конкурентоспроможність української аграрної продукції на світових ринках;
- сприяти економічному зростанню та продовольчій безпеці країни.

Перспективи вдосконалення кредитної діяльності банків України в аграрному секторі пов'язані з інтеграцією державної підтримки, впровадженням нових фінансових інструментів та цифрових технологій, а також із формуванням партнерських відносин між банками та аграрними підприємствами. Це створить умови для сталого розвитку аграрної сфери та посилить її внесок у національну економіку.

Висновок до 3-го розділу

У третьому розділі було розглянуто ключові напрями вдосконалення системи банківського кредитування в Україні з акцентом на аграрний сектор та впровадження екологічної й соціальної (E&S) оцінки кредитних проєктів.

По-перше, встановлено, що екологічна та соціальна оцінка кредитних проєктів аграрної сфери є важливим інструментом управління ризиками та забезпечення відповідності діяльності позичальників принципам сталого розвитку. Вона дозволяє банкам не лише мінімізувати потенційні негативні наслідки для довкілля та суспільства, але й підвищити прозорість та довіру до кредитної діяльності. Застосування E&S стандартів міжнародних фінансових інституцій (Світового банку, ЄБРР, IFC тощо) сприяє інтеграції української банківської системи у глобальний фінансовий простір та відкриває нові можливості для залучення інвестицій.

По-друге, проаналізовано перспективи та основні напрями вдосконалення кредитної діяльності банків України в аграрному секторі. Серед них особливе значення мають:

- розширення доступу аграрних підприємств до фінансових ресурсів через державні програми підтримки та механізми субсидування;
- розвиток спеціалізованих банківських продуктів, що враховують сезонність та специфіку аграрного виробництва;
- впровадження інноваційних інструментів фінансування, таких як аграрні розписки та страхування ризиків;
- цифровізація кредитних процесів, що забезпечує швидкість та зручність отримання фінансування;
- формування партнерських моделей співпраці між банками, аграрними кооперативами та міжнародними фінансовими організаціями.

По-третє, доведено, що удосконалення системи кредитування аграрного сектору має стратегічне значення для економіки України. Забезпечення доступності кредитних ресурсів, їх відповідність екологічним та соціальним

стандартам, а також розвиток інноваційних фінансових інструментів сприятимуть підвищенню продуктивності аграрного виробництва, зміцненню продовольчої безпеки та інтеграції України у світові ринки.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що удосконалення системи банківського кредитування в Україні потребує комплексного підходу, який поєднує фінансові, екологічні та соціальні аспекти. Впровадження E&S оцінки та розвиток сучасних механізмів кредитної підтримки аграрних підприємств створюють основу для сталого розвитку аграрної сфери та забезпечують її вагомий внесок у національну економіку.

ВИСНОВКИ

У першому розділі було досліджено фундаментальні аспекти банківського кредитування, що дозволяють зрозуміти його роль у сучасній економіці та визначити специфіку впливу на розвиток аграрного сектору.

1. Банки виступають ключовими інституціями фінансової системи, забезпечуючи акумуляцію та перерозподіл ресурсів між суб'єктами господарювання. Їхня діяльність сприяє економічному зростанню, інвестиційній активності та формуванню умов для сталого розвитку. Особливе значення кредитування має для аграрного сектору, де підприємства стикаються з проблемами сезонності доходів, високої капіталомісткості та потреби в постійному оновленні матеріально-технічної бази.

2. Кредитування є базовим видом активних операцій, що формує основу прибутковості банків та виконує важливу соціально-економічну функцію. Суть кредитних відносин полягає у тимчасовому наданні вартості з метою її продуктивного використання та подальшого повернення з відсотками. Для аграрного сектору це означає можливість отримати доступ до фінансових ресурсів у періоди, коли власних коштів недостатньо для проведення посівної кампанії чи закупівлі техніки.

3. Основними джерелами є залучені кошти клієнтів (депозити населення та підприємств), міжбанківські кредити та ресурси центрального банку. Ефективність кредитної політики залежить від стабільності цих джерел та здатності фінансової системи акумулювати достатній обсяг ресурсів для задоволення потреб економіки. Для аграрного сектору особливо актуальним є питання доступності кредитних ресурсів за прийнятними ставками.

Отже, банківське кредитування є системоутворюючим елементом фінансової діяльності, що забезпечує рух капіталу та створює умови для економічного зростання. Його значення для аграрного сектору особливо вагоме, адже саме кредитні ресурси дозволяють підприємствам долати специфічні

виклики та забезпечувати конкурентоспроможність на внутрішньому й зовнішньому ринках.

У другому розділі було здійснено практичний аналіз діяльності АТ «Райффайзен Банк Аваль» та оцінено якість його кредитного портфеля.

1. Дослідження показало, що АТ «Райффайзен Банк Аваль» є одним із провідних учасників банківського ринку України, який активно здійснює кредитування корпоративних клієнтів, малого та середнього бізнесу, а також аграрних підприємств. Банк демонструє стабільні фінансові результати, що підтверджує його здатність ефективно управляти кредитними ризиками та підтримувати конкурентні позиції.

2. Аналіз структури кредитного портфеля засвідчив, що банк приділяє значну увагу диверсифікації та управлінню ризиками. Водночас існують проблеми, пов'язані з часткою проблемних кредитів, що є характерним для всієї банківської системи України. Для аграрного сектору важливим є забезпечення доступності кредитів за прийнятними умовами та мінімізація ризиків неплатоспроможності позичальників.

Отож, АТ «Райффайзен Банк Аваль» демонструє позитивні результати у сфері кредитування, проте потребує подальшого вдосконалення механізмів управління кредитними ризиками. Особливу увагу слід приділити аграрному сектору, який має стратегічне значення для економіки України та потребує стабільної фінансової підтримки.

У третьому розділі було розглянуто напрями вдосконалення кредитної діяльності банків з урахуванням екологічних та соціальних аспектів, а також перспектив розвитку аграрного сектору.

1. Впровадження E&S оцінки кредитних проєктів є важливим інструментом управління ризиками та забезпечення відповідності діяльності позичальників принципам сталого розвитку. Вона дозволяє мінімізувати негативний вплив на довкілля та суспільство, підвищує прозорість кредитних процесів і сприяє інтеграції української банківської системи у міжнародний фінансовий простір.

2. Основними напрямками удосконалення кредитної діяльності є:
  - зниження вартості кредитних ресурсів через механізми державного субсидування та залучення міжнародних фінансових інституцій;
  - розвиток спеціалізованих банківських продуктів для аграрного бізнесу;
  - впровадження інноваційних інструментів фінансування (аграрні розписки, страхування ризиків);
  - цифровізація кредитних процесів;
  - формування партнерських моделей співпраці між банками, аграрними кооперативами та міжнародними організаціями.

Отож, удосконалення системи банківського кредитування в Україні потребує комплексного підходу, який поєднує фінансові, екологічні та соціальні аспекти. Впровадження E&S оцінки та розвиток сучасних механізмів кредитної підтримки аграрних підприємств створюють основу для сталого розвитку аграрної сфери та забезпечують її вагомий внесок у національну економіку.

Магістерська робота доводить, що банківське кредитування є ключовим чинником розвитку економіки України, а його вдосконалення має стратегічне значення для аграрного сектору. Теоретичний аналіз, практична оцінка діяльності АТ «Райффайзен Банк Аваль» та визначення перспектив удосконалення кредитної системи свідчать про необхідність інтеграції фінансових, екологічних та соціальних підходів у кредитну політику банків. Це дозволить забезпечити стабільність фінансової системи, підвищити конкурентоспроможність аграрного виробництва та сприяти сталому розвитку економіки України.